

Interpretacija književnog djela upotrebom procesne drame

Dumić, Sanja

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:954962>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

SANJA DUMIĆ
DIPLOMSKI RAD

INTERPRETACIJA KNJIŽEVNOG DJELA
UPOTREBOM PROCESNE DRAME

Zagreb, rujan 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Zagreb)

PREDMET: Dramski odgoj

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Sanja Dumić

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Interpretacija književnog djela
upotrebom procesne drame**

MENTORICA: doc. dr. sc. Iva Gruić

Zagreb, rujan 2018.

SADRŽAJ

Sažetak	2
Summary	3
1. UVOD	4
2. O INTERPRETACIJI KNJIŽEVNOG DJELA	6
3. DRAMSKI POSTUPCI U NASTAVI HRVATSKOG JEZIKA.....	7
3.1. Procesna drama.....	9
3.2. Uloga voditelja u procesnoj drami	10
3.3. Odabir sudionika i organizacija rada.....	11
3.4. Dramske tehnike	12
4. ODABIR ROMANA KAO KNJIŽEVNOG DJELA U DRAMSKOM PRISTUPU	14
5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	16
5.1. Uzorak ispitanika.....	16
5.2. Provedba istraživanja u eksperimentalnoj skupini	18
5.2.1. Tijek procesne drame „Moja slavna prijateljica“	21
5.3. Provedba istraživanja u kontrolnoj skupini	24
5.3.1. Tijek dvosata u interpretativnom sustavu.....	25
5.4. Ciljevi istraživanja.....	27
5.5. Hipoteze istraživanja	28
5.6. Instrumenti istraživanja	29
5.7. Rezultati istraživanja	30
5.7.1. Učeničke reakcije na provedbu dvosata upotrebom procesne drame.....	44
5.7.2. Osvrt profesorica na provedbu dvosata upotrebom procesne drame.....	45
5.7.3. Učeničke reakcije na dvosat u interpretativnom sustavu	46
5.7.4. Osvrt profesorica na dvosat u interpretativnom sustavu	47
6. RASPRAVA	48
7. ZAKLJUČAK	50
LITERATURA.....	52
Popis priloga	76
Popis grafikona	76
Popis tablica	76
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI DIPLOMSKOGA RADA	77

Sažetak

Istraživački cilj ovoga rada bio je utvrditi može li se procesnom dramom interpretirati književno djelo, u ovom slučaju roman. Istraživanje je provedeno u dvije osnovne škole u Republici Hrvatskoj na ukupnom uzorku od 93 učenika (N=93), polaznika osmih razreda osnovne škole. Škole koje su sudjelovale u istraživanju jesu: Osnovna škola Samobor i Osnovna škola grofa Janka Draškovića iz Zagreba. U prvome je dijelu opisana teorija interpretacije književnog djela i dramski rad s učenicima koji ima široku primjenu u odgojno-obrazovnom procesu i to kao nastavna metoda u nastavi hrvatskoga jezika. Procesna drama razvija kritičko mišljenje i kreativnost što bi trebalo postati imperativ suvremenog odgoja i obrazovanja. Također, objašnjena je važna uloga voditelja procesne drame te odabir sudionika, odnosno uloga koje su dodijeljene sudionicima. Nadalje, u radu su objašnjeni glavni elementi planiranja procesne drama koji se odnose na osmišljavanje i provođenje procesne drame. Dramske tehnike se opisuju kao obrasci sudjelovanja sudionika u nekom trenutku razvoja procesne drame te objašnjavaju odnos dramskih aktivnosti i sadržaja poučavanja što je moguće ostvariti u školama. Objasnen je odabir romana kao književnog djela u dramskom pristupu.

Drugi dio rada opisuje metodologiju istraživanja i odnosi se na tijek provođenja konkretne procesne drame u nastavi te tip sata za usporedbu koji je u interpretativnom sustavu. Cilj je bio dovesti sudionike u položaj učenja činjenjem jer učenici u procesu kojim prolaze zaista čine konkretne stvari, ali u imaginarnom svijetu. Opisan je proces osmišljavanja i pripreme za provođenje procesne drame. Detaljno je opisan sami proces kroz koji su učenici prolazili te njihove reakcije i osvrti profesorica hrvatskoga jezika. Također, opisan je tip sata hrvatskoga jezika u interpretativnom sustavu, reakcije učenika i osvrti profesorica hrvatskoga jezika.

Ključne riječi: interpretacija; književno djelo; procesna drama

Summary

The research object of this article was to determine whether a literary work can be interpreted in the process drama, in this case a novel. The survey was conducted in two primary schools in the Republic of Croatia on a total sample of 93 pupils (N=93), participants of the eighth grade of elementary school. The schools that participated in the research are: Samobor Primary School and Primary School of Count Janko Drašković from Zagreb. The first part describes the theory of interpretation of a literary work and dramatic work with students who has a wide application in the educational process as a teaching method in the teaching of the Croatian language. The process drama develops critical thinking and creativity that should become the imperative of modern education and education. Also, an important role of the process drama manager and the choice of participants, or the role assigned to the participants, has been explained. In addition, the paper describes the main elements of the process drama planning and design process drama. Dramatic techniques are described as forms of participant participation at some point in the development of process drama and explain the relationship between dramatic activities and teaching content that can be achieved in schools. It is explained the choice of novels as a literary work in the drama approach.

The second part of the article describes the research methodology and refers to the course of performing a specific process drama in the classroom and a type of comparison lesson that is in the interpretative system. The goal was to bring the participants into a learning position by doing so because the students in the process of passing are really doing things, but in the imaginary world. The process of designing and preparing for the process drama is described. Detailed description of the process through which the students passed and their reactions and reviews of the Croatian language professor. Also, a description of the type of Croatian language in the interpretive system, students' reactions and reviews of the Croatian language professor.

Keywords: interpretation; literary work; process drama

1. UVOD

Usvajanje jezika jest intelektualni proces koji započinje u ranome djetinjstvu i to u prirodnom komunikacijskom okruženju i tada se govori o spontanom usvajanju. Tako se jezik usvaja na imanentnoj razini i praćen je pozitivnim emocijama koje proizlaze iz brzog postizanja uspjeha bez uloženog napora. U predškolskom razdoblju je ovaj razvoj praćen igrolikim aktivnostima koje djeca rado prihvaćaju, a nesvjesno su izloženi komunikacijskim situacijama. Polaskom u školu pada motiviranost i pozitivan stav prema komuniciranju zamjenjuje negativni, a razlog tome je nagli prijelaz na standardizirano učenje jezika. Važnu ulogu u svemu navedenome preuzima učitelj svojim profesionalnim vještinama poučavanja kojima će omogućiti učinkovito, ali ipak zanimljivo i primjereno učenje.

Prema Rosandiću (2005) u književnosti, literarni problem ima posebna obilježja jer uključuje emocionalnu i fantazijsku aktivnost. Osoba koja rješava literarni problem angažirana je emocionalno (proživljava problem) i intelektualno (pokušava ga riješiti – spoznati). „Svaki učenik/svaka učenica može riješiti problem na svoj način“ (Rosandić, 2005, str. 220). Kao poseban i primjenjiv pristup u odgoju i obrazovanju, nudi se dramski rad jer sudionike stavlja u smišljene, često problemske situacije, u kojima komunikacijske kompetencije imaju važnu ulogu. Krušić (2002) u svome radu navodi da dramski izraz podrazumijeva svaki oblik izražavanja u kojem su stvarni ili izmišljeni događaji, bića, predmeti i odnosi predstavljeni pomoću odigranih/odglumljenih uloga i situacija. Učenici će najbolje iskustvenim učenjem izgraditi sebe i postići kognitivne, afektivne i psihomotorne komponente. „Primarni interes okreće se korištenju dramske forme na način koji nije kazališni u punom smislu riječi jer isključuje ili barem zanemaruje, mogućnost igranja za nekoga izvan grupe“ (Gruić, 2002, str. 15). Prema Gruić (2002) brojni teoretičari u ovom području zastupaju stajalište da *drama za odgoj* ima potencijal stvaranja autentičnog dramskog događanja. „Ovako shvaćena drama se koristi kao medij za propitivanje društvenih, socijalnih i osobnih problema, ali i za istraživanje same dramske forme, kao i za kreativno izražavanje sudionika“ (Gruić, 2002, str. 16). Dovodi se u pitanje kako učenicima omogućiti ovakve situacije, na koje načine učinkovito prezentirati u što kraćem vremenu. U ovome radu građen je dramski svijet u obliku procesne drame koji je zadržao sudionike vrlo blizu njihovih uloga u

stvarnosti i njihovom stvarnom životu i to odabirom književnog djela koje je po svojoj tematici vrlo slično stvarnom svijetu sudionika.

2. O INTERPRETACIJI KNJIŽEVNOG DJELA

Rosandić (2005) navodi kako teoretičari i pobornici moderne nastave književnosti polaze od osnovne pretpostavke da je književno djelo temelj nastave, a analiza djela prvi uvjet moderne nastave književnosti. Problem književne analize stavlja se u širu teorijsku osnovu, a nastoji se odrediti smisao, svrha i tehnika književne analize u nastavi. „Predmet je interpretacije književno djelo kao pojedinačna i neponovljiva umjetnička stvarnost. Cilj joj je da pronikne umjetnički smisao djela, otkriti njegove vlastite zakonitosti, obnovi, rekreira stvaralački proces“ (Rosandić, 2005, str. 214). Prema Grosman (2010) interpretacija je shvaćena kao treći stupanj procesa čitanja nakon stupnjeva prepoznavanja i razumijevanja i interpretacija je najapstraktnija razina čitanja i zbog toga je tekst neprestano otvoren novim interpretacijama. Prema Rosandiću (2005) interpretacija obuhvaća inspiraciju djela, stvaralačku osobnost, povijesni kontekst i tradiciju. Književno djelo se nudi kao povijesna i estetska kategorija. Osnovni predmet interpretacije je književno djelo koje postoji kao umjetnički i književnopovijesni fenomen, stoga se umjetničko-estetske vrednote djela izdvajaju iznad povijesnog konteksta. Zanimajući književnopovijesni kontekst, interpretacija nosi značajan impresionistički pristup djelu. To se odnosi na interpretatora koji vođen vlastitom senzibilnošću prenosi subjektivni doživljaj na sudionike u interpretaciji, pri čemu se stvara nametnuti doživljaj, doživljaj u koji smo uvedeni preko interpretatorovih smjernica.

Rosandić (2005) navodi kako interpretacija teksta dodjeljuje učitelju/učiteljici ulogu predavača, a pedagoški napor je usmjeren prema tekstu i učenicima te ih vodi do spoznaje određenih književnih pojava, doživljaja, samostalne prosudbe i ocjene. Rosandić (2005) navodi razine interpretacije, stoga osnovnoškolska interpretacija uspostavlja doživljajno-spoznajni i književnoteorijski kontekst, a srednjoškolska književnopovijesni kontekst. U interpretaciji se traži razrada psihološko-spoznajnog aspekta koji naglašavaju estetski doživljaj i estetsku spoznaju. Budući da je književno djelo umjetnički fenomen književnosti kao umjetnosti, njegovo je svojstvo pobuditi doživljaj ljepote, ugone i estetskog doživljaja. Estetski doživljaj se očituje u kombinaciji emocionalne, fantazijske, asocijativne, misaone dimenzije te literarnog i

životnog iskustva učenika. „U sustavu školske interpretacije¹ učitelj/učiteljica predočavaju svoje znanje i umijeće u interpretaciji teksta te sposobnost registriranja i osmišljavanja učeničkih reakcija na tekst“ (Rosandić, 2005, str. 688). Učenici su u tom slučaju estetski subjekti u nastavi te u dvosmjernoj komunikaciji iskazuju svoje doživljaje, zapažanja i promišljanja. Prema Rosandiću (2005), doživljavanje djela se ostvaruje u nekoliko faza, a to su: neposredna percepcija djela (čitanje, slušanje, gledanje – promatranje), reagiranje afektivnih mehanizama (oslobađanje emocija, asocijacija i vizija) te racionalno reagiranje.

Doživljavanje djela, odnosno izražavanje doživljaja, učitelj postiže konkretnim pitanjima koji se odnose na izdvajanje i fragmentiranje elemenata iz djela. To je sistem pitanja i zadataka. Prema Rosandiću (2005) do spoznaje djela dolazi se na osnovi raznovrsnih operacija s tekstem. Učitelj pomaže u otkrivanju književnog djela nudeći elemente književne teorije, povijesti književnosti, estetike, dok se učenik oslanja na emocionalno, intelektualno i literarno iskustvo. Zadaća interpretacije je probuditi estetsku doživljajnost, knjiženo-promatračke sposobnosti, kritički osvrt te oblikovati književni ukus. „Sva druga rješenja, na primjer izlaganje učiteljeve vlastite interpretacije djela ili nabrojanje književnopovijesnih podataka o djelu, što učenike ostavlja neaktivnima, neće im pomoći razviti sposobnost samostalnoga doživljaja i razumijevanja književnosti“ (Grosman, 2010, str. 173). Učinkovita interpretacija se postiže ako su učenici svestrano angažirani, ali prema Rosandiću (2005) improvizirane interpretacije unose u nastavu površnost, brbljavost i zbrku, a time učenik gubi zanimanje prema predmetu i pretvara se u improvizatora, stoga učenici traže čvrste sustave o kojima će biti više rečeno u sljedećim poglavljima rada.

3. DRAMSKI POSTUPCI U NASTAVI HRVATSKOG JEZIKA

„Temeljni je cilj nastave hrvatskoga jezika osposobiti učenike za jezičnu komunikaciju koja im omogućuje ovladavanje sadržajima svih nastavnih predmeta i uključuje u cjeloživotno učenje“ (Nastavni plan i program, 2013, str. 25). Nastavni program hrvatskoga jezika u osnovnoj školi upućuje na povećan opseg jezičnih sadržaja, posebice gramatičko-pravopisnih, a zanemaruje se razvoj općih

¹Termin školska interpretacija se prvi put pojavljuje 1962. god. u priručniku *Pristup književnome djelu* (Frangeš-Šicel-Rosandić). Kasnije se rabi termin Zagrebačka metodička škola/Rosandićeve škole (Rosandić, 2005, str. 213).

komunikacijskih sposobnosti i jezičnih djelatnosti. Prema Pavličević-Franić (2005), komunikacijska kompetencija u ranijoj fazi usvajanja jezika je temelj, a u kasnijoj dobi komunikacijska stručnost postaje polazište za nadogradnju teorijskih jezičnih osnova. Jezične djelatnosti slušanja, govorenja, čitanja i pisanja valjalo bi ovještiti i najviše izlagati učenike nižih razreda osnovne škole. Sustavnim provođenjem navedenih djelatnosti i izlaganjem različitim komunikacijskim situacijama pojedinac će bogatiti svoj rječnik i izgrađivati sebe kao komunikacijski kompetentnu osobu u svim priopćajnim situacijama. Važnu ulogu u svemu navedenome preuzima učitelj svojim profesionalnim vještinama poučavanja kojima će omogućiti učinkovito, ali ipak zanimljivo i primjereno učenje. Prema Pavličević-Franić (2005), cilj je sve opsežniju količinu znanja prezentirati u što kraćem vremenu, a za zahtjeve takve nastave pokazuje se uspješnim metodički sustav komunikacijsko-funkcionalne i stvaralačke nastave. „Čovjek je uvijek polazna točka“ (Pavličević-Franić, 2005, str. 79). Pavličević-Franić (2005) navodi da se takav pristup naziva komunikacijsko-humanistički koji omogućuje učiteljima da nisu puki „davatelji“ informacija, nego kreativne i originalne osobe koje potiču i usmjeravaju komunikaciju.

Vukojević (2016) u svome radu navodi i objašnjava kako je cilj sporazumijevanja usmeno i pismeno snalaženje u svakodnevnim priopćajnim situacijama, stoga baš upotreba dramskih postupaka u nastavi nudi što prirodniju upotrebu jezika. Prema Lugomer (2000), dramski postupci u nastavi ne služe samo razvijanju dramske darovitosti i upoznavanju s dramsko-scenskim izrazom, već omogućuju prirodnu i razgovornu komunikaciju, razvijaju senzibilitet za govor tijela, razvoj osjećajnosti, (samo)kritičnost, odgovornost te razumijevanje međuljudskih odnosa, stjecanje sigurnosti i samopouzdanja. Dramski postupci u nastavi potiču interakciju sugovornika koja je bliska svakodnevnoj komunikaciji. Lugomer (2000) navodi u članku da odgojno-obrazovni proces naglašava intelektualni, estetski, emocionalni, moralni i socijalni razvoj učenika. Upravo se dramskim postupcima u nastavi te takvim osmišljenim zadacima mogu postići odgojno-obrazovni ciljevi za potpuni razvoj djeteta koji se uklapa u njegovu realnu dimenziju života. Prema istraživanjima koje navodi Vukojević (2016), korištenje dramskih postupaka u nastavi omogućuje razvoj socijalnih vještina: poboljšanje govornih i izražajnih sposobnosti, razvoj kreativnosti te samostalnog rješavanja problema, a to sve zbog izloženosti dramskim situacijama. Dramski postupci u nastavi omogućuju razvoj

empatije u određenim situacijama te potiču kritičko mišljenje. Cilj je osmisliti takve postupke u kojima će učenici nižih i viših razreda osnovne škole s voljom ići u školu, uživati u školskim aktivnostima te postati generacije učenika osposobljene za susret sa svakodnevnim i realnim dimenzijama života.

3.1. Procesna drama

Dramskim radom učenici usvajaju znanja i vještine potrebne za uklapanje u svakodnevne situacije života, ali takav rad im omogućuje i stjecanje sposobnosti za aktivno sudjelovanje u pozitivnim promjenama za svijet budućnosti koji ih čeka. Upravo iz navedenih tvrdnji se prema Gruić (2002) javlja procesna drama kao drama u nastajanju, odnosno drama koja raste, izrasta. „U procesnoj drami nastajanje, igranje, doživljavanje i promišljanje dramskog svijeta i događaja u njemu u potpunoj su međuovisnosti i zbivaju se praktički istodobno“ (Gruić, 2002, str. 18). Dramske vrijednosti takvoga rada odnose se na stvaranje dramskog događaja i doživljaja upravo u autentičnom trenutku zbivanja što se može iskoristiti u nastavi za svako poučavanje i razvoj socijalnih vještina.

U procesnoj su drami karakteristični ulasci i izlasci iz dramskoga svijeta, što upućuje na epizodnu strukturu. Prema Gruić (2002), izlasci iz dramskoga svijeta omogućuju promišljanje „izvana“, promjenu uloga i/ili točke gledanja, promjena mjesta i/ili vremena radnje, unošenje novih motiva u radnju, razgovor o događanju iz osobnog stajališta. Epizode označavaju zaokružene cjeline koje se ne odnose na razinu priče, nego na razinu funkcioniranja procesne drame. Epizode se nadovezuju jedna na drugu i takvim se nadovezivanjem pridonosi razvoju procesne drame. Nadovezivanje epizoda daje smisao razvoju radnje, razumijevanju situacije sudionicima, istraživanja pozadine priče ili pretpovijesti događanja pa tako postaje fleksibilan način za lako premještanje u prostoru i vremenu što stvara prostorno-vremenski kontinuitet.

Procesna drama je otvorena za nadogradnju što znači da sudionici ne sudjeluju samo u razvijanju značenja događaja u dramskome svijetu, već je moguće i poželjno vlastito kreiranje dramskoga svijeta i događaja. Spomenuta činjenica upućuje na to da voditelj ne može u potpunosti isplanirati tijek procesne drame, već samo usmjerava glavni tijek prema cilju koji se želi postići. Navedene tvrdnje ukazuju na proces koji podrazumijeva dosljednu izmjenu stanja kroz koja prolaze sudionici.

Stanja su međusobno vezana okvirnom pričom koju sudionici nadograđuju i tako se poprima dojam jedinstvenog neprekidnog kretanja. Neka prepoznatljiva obilježja procesne drame su: odsutstvo vanjske publike, aktivno sudjelovanje sudionika procesne drame i voditelja u samom procesu te ulaženje i izlaženje iz uloga. Upravo se po tome razlikuje od dramskih izvedbi na sceni, jedino što ju povezuje sa scenskim izvedbama jest da zamišljeni svjetovi oživljavaju kroz radnju, likove i dramsku situaciju.

3.2. Uloga voditelja u procesnoj drami

Za razvoj procesne drame ključno je aktivno sudjelovanje sudionika i voditelja zajedno. Uloga voditelja u procesnoj drami je planiranje i pažljivo vođenje do određenoga cilja procesne drame. Voditelj mora biti unaprijed svjestan koje će dijelove definirati, a ostalo prepustiti sudionicima, stoga cjelokupni tijek procesne drame leži na voditelju, točnije on gradi dramsku situaciju i definira ključne elemente i traži odgovor sudionika. Prema Gruić (2002), voditelj formulira unaprijed cilj na razini vrste angažmana sudionika. Voditelj usmjerava glavni tijek ovisno o tome je li cilj obrazovni ili odgojni. Također, planira vodi li cilj učenju novoga sadržaja, emocionalnom doživljaju, suradnji sudionika, ovladavanju tehnikama izražavanja, unapređivanju komunikacijskih kompetencija te kojim će se problemom sudionici suočiti i na koji ga način riješiti. Prema Gruić (2002) voditelj kontrolira proces na razinama kakav dramski svijet i kakvu priču gradi procesna drama, koje postupke i sredstva namjerava koristiti, u kakve oblike sudjelovanja će uključiti sudionike i kakav se doživljaj želi postići. Važno je da voditelj izbjegne dva moguća problema: suviše kontroliranu situaciju i premalo kontroliranu situaciju. Navedene probleme će izbjeći ako ima jasno formuliran cilj (razrađen problem ili dileme, prolaženje kroz neko iskustvo) te se onda razrađuje smisao i tijek procesa.

Prema Gruić (2002), ključni su elementi priče: mjesto i vrijeme radnje, uloga ili uloge za sudionike, uloga ili uloge za voditelje te motiv koji pokreće radnju. Mjesto i vrijeme radnje mogu biti specifični ili otvoreni te bliski realnim svjetovima sadašnjosti, prošlosti i budućnosti te fantastičnim svjetovima. Uloga ili uloge sudionika i voditelja vezane su uz zamišljeni kontekst i uz radnju i često su uloge stereotipno određene prema mjestu zbivanja, primjerice na dvoru žive samo vitezovi i dame. Motiv je ključan za usredotočenost na rad, često pokreće radnju i javlja se u

obliku događaja, problema, informacije iz prošlosti ili budućnosti, zagonetni predmet, tajna, spletki i slično. Motiv se može pojaviti na početku i tada čitav proces izrasta iz njega ili se uvodi kasnije što stvara napetost. Niz teoretičara, među kojima je i Gruić (2002) navode napetost kao ključan aspekt za određenje drame, a stvara se na sljedeće načine: prema težini i važnosti zadatka za sudionike, međuodnos likova, pogotovo ako postoji sukob, iznenađenje, tajna koja je nerazjašnjena ili zagonetna te promišljanje o tzv. „nedopuštenim“ temama.

Voditelj ne planira procesnu dramu u cijelosti jer se ona razvija i raste u suradnji sa sudionicima. Voditelj izrađuje okvirni plan, samo za snalaženje u stvaranju dramskoga svijeta, međutim taj plan ostaje otvoren i fleksibilan, ali dovoljno stabilan radi kontrole i osjećaja sigurnosti voditelja. Osnovni elementi planiranja ujedno su već prethodno spomenuti elementi priče koji definiraju radnju i kontekst u kojem se radnja događa, ostali elementi cilja i tijeka procesa odnose se na voditeljev cilj rada i opću strukturu procesne drame.

Naposlijetku, važno je organizirati rad povezivanjem epizoda, osnovnih funkcionalnih jedinica procesne drame u kontinuiranu i stabilnu priču oslanjajući se na okvirni plan, osobito na posljednju točku tijeka procesa kroz koji sudionici prolaze. Nakon toga slijedi voditeljevo promišljanje o provođenju okvirnog plana u praksi i to je onda razrađeni plan kao konkretizacija posljednje točke planiranja. Prema Gruić (2002) okvirni plan određuje strukturalne elemente dramskoga svijeta kroz koje će sudionici proći tijekom procesne drame, ali nedostaje vremenska dimenzija. „U idealnoj situaciji voditelj u procesnoj drami kontrolira proces (kroz koji prolaze sudionici), a sadržaj (priču, događanje, kontekst) pa čak i formalne postupke definira samo u onoj mjeri koliko je neophodno za kontrolu procesa, dok sve ostalo prepušta sudionicima“ (Gruić, 2002, str. 30).

3.3. Odabir sudionika i organizacija rada

Pri odabiru sudionika, pogotovo djece školske dobi, valja imati na umu kognitivne, psihomotorne i emocionalne afinitete sudionika sukladno njihovoj razvojnoj dobi, životnim iskustvima te očekivanjima prema svakodnevnim dimenzijama života. Organizacija rada procesne drame je kompleksna. Gruić (2002) navodi kompleksnost rada u više aspekata koji uključuju raznovrsne elemente:

tehničku organizaciju rada s grupom, vrstu angažmana sudionika, način prezentacije dramske radnje i slično.

Funkcioniranje procesne drame započinje preuzimanjem uloga sudionika koji na taj način ulaze u zamišljeni dramski svijet. Za početak važno je raspodijeliti sudionike u određenom trenutku. Tada se sudjelovanje formulira kroz: rad čitave grupe, rad u malim grupama, rad u parovima te pojedinačan rad svakog sudionika. Za stvaranje priče i povezivanje motiva radi čitava grupa zajedno, a time su informacije dostupne svima što omogućuje daljnji tijek građenja priče. U velikim grupama, ponekad ne mogu svi iznijeti svoje ideje, stoga se preporuča rad u manjim grupama ili parovima gdje sudionici pojedinačno iznose ideje i doprinose cjelokupnom procesu, dakle procesna drama dopušta razvoj individualiziranih uloga tijekom igranja uloga zajedničke grupe. Važno je da se u nekoj fazi takve pojedinačne priče povežu kako se ne bi razvile potpuno odvojene priče. Gruić (2002) navodi kako valja imati na umu organizirati sudjelovanje prema vrsti angažmana sudionika, stoga sudionici mogu: odgovarati na zadanu situaciju ili kreativno nadograđivati ponuđene elemente. Prema Gruić (2002) dva su ulaska sudionika u dramski svijet: direktno kada su svi sudionici u ulozi i indirektno tako da sudionici nisu u ulozi, a bave se nekom aktivnošću koja je izravno vezana sa stvaranjem dramskoga svijeta, primjerice pisanje i crtanje, time su sudionici smješteni „na rub“ dramskoga svijeta. Svakako, treba promatrati kako odigrati ili odraditi određeni trenutak u radnji, a to se odnosi na način pristupa pojedinom trenutku dramskoga događanja. Zaključno, u procesnoj drami nema promatrača, gledatelja, odnosno publike jer čitava grupa stvara, igra i promišlja istovremeno u zamišljenom svijetu.

3.4. Dramske tehnike

„Dramske tehnike mogu se definirati kao obrasci sudjelovanja sudionika u nekom trenutku razvoja procesne drame, koji određuje sve (ili gotovo sve) aspekte sudjelovanja“ (Gruić, 2002, str. 41). U literaturi, ali i u praksi opisan je velik broj različitih tehnika prikladnih za korištenje u procesnoj drami, međutim pojedinu tehniku valja primjereno upotrijebiti ako njome želimo u određenome trenutku postići potreban cilj. Prema Gruić (2002) kao kriterij podjele dramskih tehnika navodi se način na koji se odigrava ili obrađuje neki trenutak u razvoju radnje u pojedinoj dramskoj tehnici. Prvu kategoriju čine tehnike u kojima se radnja

proigrava, sudionici ulaze u uloge, a dramski svijet „oživljava“. Druga se kategorija sastoji od tehnika u kojima sudionici ostaju „na rubu“ dramskog svijeta. To bi značilo da sudionici ne preuzimaju uloge niti direktno ulaze u dramski svijet, no sudjeluju u nekoj aktivnosti izravno povezanoj uz događaje u dramskom svijetu.

Dramske tehnike kroz koje se radnja proigrava podrazumijevaju da su sudionici neizostavno u ulozi, a slične su postupcima u kazalištu za prikazivanje radnje i karakterizaciju likova. Gruić (2002) objašnjava da proigravanje radnje može biti više ili manje stilizirano, stoga su prva potkategorija ove kategorije dramskih tehnika one tehnike koje omogućavaju proigravanje radnje na gotovo realističan način uz vrlo mali stupanj stilizacije. To znači da su sudionici u ulozi, dramski svijet živi, a radnja teče. Dramske tehnike ove vrste najbliže su spontanoj dječjoj dramskoj igri, ali ipak do neke mjere definiraju formu u kojoj se radnja treba odvijati. Sljedeća potkategorija su tehnike koje zahtijevaju viši stupanj stilizacije radnje, a ta se stilizacija obično događa kroz manipulaciju vremenom. Najčešće se radi o izdvajanju ključnih točaka radnje te koncentriranju na najbitnije. Mogu se koristiti kao poticaj za uvodno razmišljanje ili zaključivanje priče, a karakteristično je da uvijek traže promišljanje i koncentraciju na važno.

S druge strane, nalaze se dramske tehnike u kojima sudionici ostaju na rubu dramskog svijeta. Gruić (2002) ističe kako je ova kategorija dramskih tehnika korisna u početnim fazama stvaranja dramskog svijeta jer omogućuje postupan ulazak. Također, koristi u kasnijim fazama kada se sudionici suoče sa situacijom koja je složena te u zaključnim dijelovima kada omogućuje postupno povlačenje iz zamišljenog svijeta.

Valja napomenuti da na početku procesne drame treba poštivati postupnost ulaska u zamišljeni svijet i ulogu, pogotovo ako taj zamišljeni svijet predstavlja svijet koji je daleko od stvarnog iskustva sudionika. „Postupnost se često realizira na način da se otpočne s aktivnostima koje ostavljaju sudionike izvan dramskog svijeta (čime se definiraju neki aspekti tog svijeta, ali i potiče razmišljanje na odgovarajući način) pa se tek onda prijeđe na igranje uloge“ (Gruić, 2002, str. 51).

4. ODABIR ROMANA KAO KNJIŽEVNOG DJELA U DRAMSKOM PRISTUPU

Prema Solaru (2005) naziv drama (prema grčkom drâma, radnja) upotrebljava se kao oznaka za književni rod (za razliku od epike i lirike), ali i za oznaku jedne dramske vrste unutar dramske književnosti, tada je razlikujemo od tragedije i komedije. Solar (2005) pojam drama upotrebljava u najširem smislu kao književne tekstove osobite vrste koji su izravno ili posredno namijenjeni izvedbi na pozornici. Za takve izvedbe potrebni su dramski tekstovi koji pripadaju književnosti (umjetnosti riječi), a druga vrsta umjetnosti je kazalište koje se sastoji od drugih umjetnosti: književnosti, glume, likovnih umjetnosti, pantomime, plesa i glazbe. U kazališnoj predstavi tekst je osnovica za realizaciju predstave, a glavnu ulogu u preobrazbi teksta u predstavu ima redatelj, odnosno režiser. Glumci tumače lik prema onome što zahtijeva tekst i redatelj, a publika uspostavlja kontakt indirektno i individualno samo shvaćanjem poruke koja je prenesena predstavom. Dramski tekst sadrži ono što glumci govore, ali sadrži i didaskalije, dijelove u zagradama koji upućuju na to što glumci rade. Didaskalije predstavljaju upute glumcima, čega u procesnoj drami nema jer se odvija u tom trenutku. Iz tih razloga, dramski tekst je jedinstven, cjelovit i ponovljiv, dok procesna drama nastaje u tom trenutku i mala je vjerojatnost da će se u nekoj sljedećoj izvedbi ponovo tako izvesti.

Dramska književna djela su djela prikladna za izvođenje na pozornici, ali se i dramatičnost javlja u romanima ili novelama. U okvirima nekih stavova, dramatičnost prema Solaru (2005) sama po sebi uvjetuje sceničnost što se objašnjava kao prikladnost prikazivanja dramskih tekstova na sceni. Dramatičnost romana ili novela promatra se tek u prenesenom smislu jer se neke književne odrednice koje se koriste u pisanju za scenu, u nekoj mjeri mogu koristiti u djelima koja nisu namijenjena scenskom izvođenju. Tehnika pisanja dramskih tekstova zahtijeva prilagodbu samoj izvedbi na pozornici, izgovaranju teksta glumaca pred publikom. Radnja samoga romana često puta može poslužiti kao motiv za stvaranje problemske situacije, upravo zbog karakteristike sceničnosti gdje sudionici mogu sami iznositi svoje stavove, proigravati radnju ili stvarati novu priču, bez obzira na to ima li roman književnoumjetničku vrijednost ili ne. „U književnosti se mogu izdvajati problemi koji su vječni, opći, univerzalni, ali i oni koji su osobiti i specifični za određeni kontekst. Bitno je istaknuti da je svako (za učenika), neriješeno pitanje u književnom

djelu zapravo literalni problem“ (Kajić, 1981, str. 34). Kao čitatelji, u romanu kao i u svakom književnom djelu, možemo pronaći iskustvo autora, ali i opće iskustvo te literarno i kulturno iskustvo. „Literarni problem učenik dovodi u vezu i s književnom i s kulturnom stvarnošću, tj. u literarnom problemu otkriva i naglašava elemente po kojima on prelazi vremenske i stilske granice i koje ga čine aktualnim“ (Kajić, 1981, str. 34 - 35).

Prema Solaru (2005) roman je književno djelo koje se može prepričati, ali ono bitno što je u nekom romanu rečeno se ne može odvojiti od cjeline romana. Također, često nas analiza naslova romana upućuje na analizu teme romana koji je u često slučajeva važan element strukture djela. Važnu ulogu u romanu imaju karakterizacije likova prema kojima također određujemo vrstu romana. „O načinima karakterizacije također uvelike ovisi hoćemo li neke likove u književnim djelima doživjeti više kao stvarne, konkretne ljude koji su opisani kao da su izravno tu, pored nas ili ćemo ih više doživljavati preko njihovih vrlina i mana...“ (Solar, 2005, str. 58). Tako nam glavni nositelji romana postaju likovi koje promatramo kao ljudske tipove koji nas upućuju na razmišljanje o etičkim i spoznajnim idealima kao i o mogućim izopačivanjima ljudske osobe. Roman je često pisan određenim jezičnim izrazom čime se utvrđuju stilske karakteristike pojedinog autora i na toj razini prati se izbor jezičnih sredstava i njihove upotrebe. Prema Solaru (2005) najstarija i najpoznatija klasifikacija romana jest tematska klasifikacija i prema toj klasifikaciji kao vrste romana se najčešće se spominju: društveni, psihološki, povijesni, pustolovni, ljubavni, viteški, pikarski i kriminalistički. Kao drugi način klasifikacije romana, navodi se klasifikacija prema stavu autora i općem tonu romana na: sentimentalni, humoristički, satirički, didaktički i tendenciozni.

U razdoblju osnovne škole, u nastavi se javljaju dječji romani koji prema Diklić, Težak, Zalar (1996) rekonstruiraju na zbiljski način opća obilježja dječjeg života: igru, nemir, traganje, prijateljstva i svađe s prijateljima, školu, izlete, putovanja, pustolovne pothvate, sanjarenja, odnos prema roditeljima i nastavnicima. Nakon Drugog svjetskog rata kada je skupina tinejdžera prihvaćena kao sociološka skupina, javlja se književnost za mladež i djela koja imaju tendenciju zadovoljiti afinitete navedene skupine u društvu. Romani koji pokušavaju zadovoljiti čitateljske afinitete navedene skupine tematski su razrađeni kao tinejdžerska potraga za identitetom i utvrđivanjem vlastite autonomije koja se manifestira u borbi protiv postojećih

ograničenja koja postavljaju odrasli, u potrazi za razvijanjem vlastitih kriterija vrijednosti i u uspostavljanju novih odnosa s obitelji, prijateljima i društvom.

„U središtu zanimanja mladeži ponajprije su teme kao što su odnosi među ljudima, osobito odnosi među spolovima i među vršnjacima, problemi koji se javljaju u obitelji i u školi, napose problemi koji obuhvaćaju sve dobne skupine kao što su alkohol, pušenje i droga, danas sve izrazitije nasilje prema drugome i prema sebi. Rekli bismo: tamne strane života, među njima neke od dojučerašnjih tabu–tema koje, na što upozoravaju mnogi medijski sadržaji, to sve više prestaju biti“ (Visinko, K. (2008). O hrvatskoj književnosti za mladež. *Kolo*, br. 3-4, <http://www.matica.hr/kolo/309/o-hrvatskoj-knjizevnosti-za-mladez-20532/> (16.08.2018.).

5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

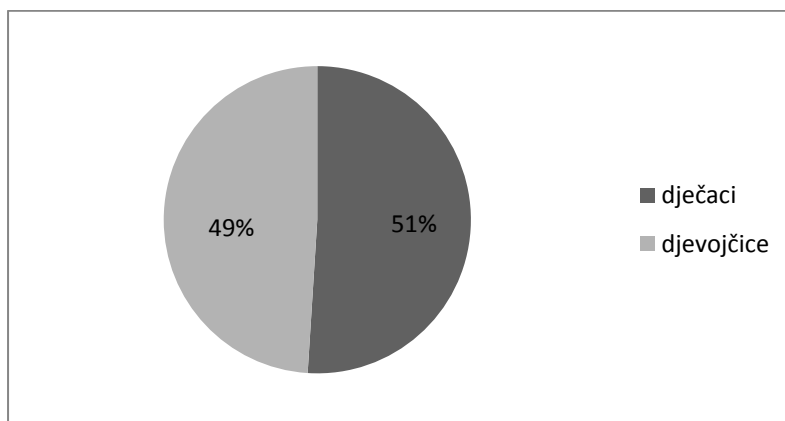
U okviru istraživanja je primijenjen eksperimentalni model, a postupak se provodio po shemi K-kontrolna skupina i E-eksperimentalna skupina. Eksperimentalno istraživanje je provedeno na uzorku koji obuhvaća 93 učenika osmih razreda osnovne škole. U eksperimentalnoj skupini gdje je dvosat (blok-sat) hrvatskog jezika oblikovan procesnom dramom, sudjelovalo je 49 učenika u dvije osnovne škole. U kontrolnoj skupini koja obuhvaća 44 učenika se provodio klasično oblikovan dvosat hrvatskoga jezika u interpretativnom metodičkom sustavu u dvije osnovne škole. Dva razredna odjela činila su kontrolnu i dva eksperimentalnu skupinu, odnosno u svakoj školi nalazila se po jedna kontrolna i jedna eksperimentalna skupina. Prema Mužiću (1999), uzorak škola je izabran prigodno što znači da su birane škole koje su bile najbliže i do kojih je bilo najjednostavnije doći za provođenje istraživanja, dok su odjeli izabrani slučajnim odabirom. Također, slučajnim odabirom je određeno koje će odjeljenje biti eksperimentalna, a koje kontrolna skupina.

5.1. Uzorak ispitanika

U istraživanju su sudjelovali učenici četiri osma razreda dviju osnovnih škola u Republici Hrvatskoj: Osnovna škola Samobor i Osnovna škola grofa Janka Draškovića iz Zagreba, točnije svaki osmi razred je odslušao dva školska sata hrvatskoga jezika pod vodstvom studentice. Istraživanje je provedeno u travnju i svibnju 2018. godine. U obje osnovne škole dvama paralelnim osmim razredima, predmet Hrvatski jezik predaje ista profesorica hrvatskoga jezika. Istraživanje su

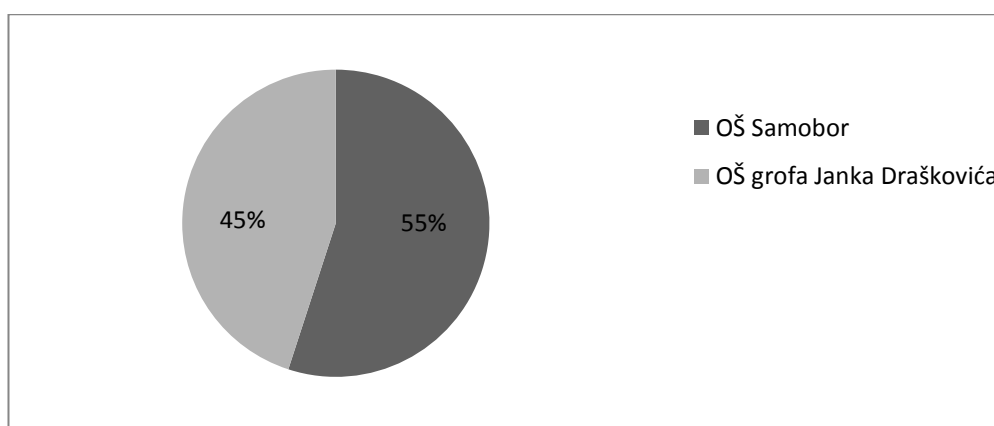
odobrile profesorice mentorice na studiju, a odobrili su i ravnatelji u obje osnovne škole. Također, istraživanje je provedeno pod nadzorom profesorica hrvatskoga jezika navedenih škola. Istraživanje je provedeno u skladu s *Etičkim kodeksom istraživanja s djecom*², uz dopuštenje roditelja učenika putem izjave o suglasnosti (Prilog 1).

U istraživanju je sudjelovalo 51% dječaka i 49 % djevojčica. (Grafikon 1.)

Grafikon 1. Raspodjela ispitanika prema spolu

U istraživanju je bio nešto veći postotak ispitanika iz Osnovne škole Samobor sa 55% ispitanika, dok je u Osnovnoj školi grofa Janka Draškovića iz Zagreba sudjelovalo 45% ispitanika. (Grafikon 2.)

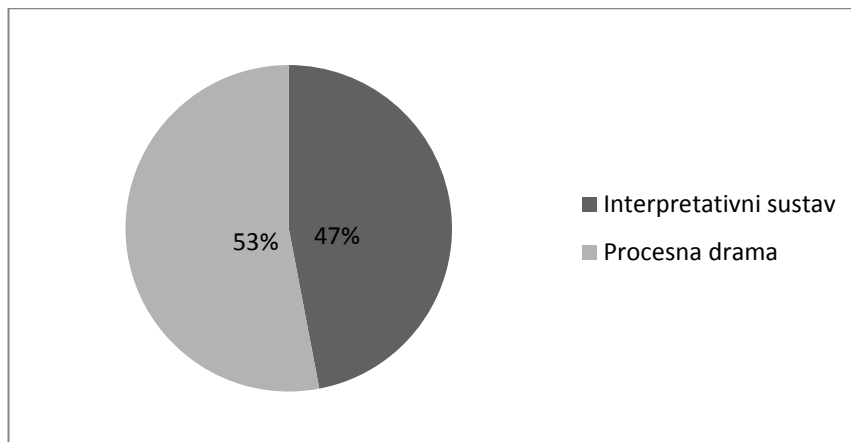

Grafikon 2. Raspodjela prema broju ispitanika po osnovnim školama

Ispitanici su podijeljeni prema tipu sata na kojem su sudjelovali: dvosatu hrvatskoga jezika u interpretativnom sustavu sudjelovalo je 47% ispitanika, a na

²<http://www.ufzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2013/12/Eticki-kodeks-istrazivanja-s-djecom.pdf> (4.3.2018.)

dvosatu hrvatskoga jezika gdje je održana procesna drama sudjelovalo je 53% ispitanika. (Grafikon 3.)

Grafikon 3. Raspodjela ispitanika prema tipu sata na kojem su sudjelovali

5.2. Provedba istraživanja u eksperimentalnoj skupini

Za provođenje istraživanja u eksperimentalnoj skupini korištena je procesna drama koju sam osmislila te sam odabrala osme razrede osnovne škole iz razloga što je roman „Moja slavna prijateljica“, prema kojem je osmišljena procesna drama, književno djelo koje pripada književnosti za mladež. Roman „Moja slavna prijateljica“, spisateljice Ivane Guljašević je po svojoj tematici i glavnim likovima sličan sa svakodnevnim životom četrnaestogodišnjaka jer opisuje školske okolnosti učenika osmih razreda osnovne škole, prijateljstvo dviju četrnaestogodišnjakinja te iskušenje njihova prijateljstva zbog utjecaja slave. Tema prijateljstva u tom razdoblju života je učenicima jako bliska, aktualna i važna. Ovaj roman je svojom temom aktualizirao temu prijateljstva i omogućio učenicima promišljanje i razgovor o njima vrlo bliskoj temi i iskustvu iz vlastitog života. Iskustvo koje su učenici ranije imali s dramskim radom bilo je izvođenje dramskih djela kao kratke dramatizacije prema unaprijed zadanim smjernicama, najčešće u obliku predstava na školskim priredbama te kratke improvizacije kao motivacije za učenje novog sadržaja. Upravo zbog ove činjenice, nisam znala kako će učenici osmih razreda i to na kraju svog osnovnoškolskog obrazovanja reagirati na njima novi oblik rada. Imala sam prethodnog iskustva vođenja spomenute procesne drame na studiju sa studentima u okviru kolegija Dramski odgoj i to se pokazalo jako zanimljivo i pozitivno, stoga je i

to bio jedan od razloga zašto sam uz konzultacije s profesoricom Mašom Rimac Jurinović odlučila to isto provesti i u razredu s učenicima.

Smatram bitnim da se učenike od najranijeg osnovnoškolskog obrazovanja uvodi u dramske aktivnosti jer time učenici prije svega poboljšavaju svoje komunikacijske kompetencije, grade svoju osobnost, jačaju samopouzdanje, izloženi su reagiranju u novim, nepoznatim situacijama, uvježbavaju svoje oratorske sposobnosti i govorenje pred skupinom, stvaraju kritičko mišljenje te formuliraju svoj stav. Sve su navedeno bili ciljevi i procesne drame „Moja slavna prijateljica“ – dovesti učenike u nove situacije, dati potrebne smjernice, ali dopustiti da njihove reakcije budu prirodne, spontane, međutim racionalne u skladu s problemom ili događajem kojima su izloženi.

Zamisao je bila osmisliti procesnu dramu koja prije svega pripada Hrvatskome jeziku kao nastavnom predmetu i time obuhvaća i obrazovna postignuća koja su definirana Nastavnim planom i programom (2013). U suradnji s profesoricama mentoricama na studiju te profesoricama mentoricama u nastavi dogovoreno je da se nastavna tema, ključni pojmovi i obrazovna postignuća preuzmu iz Nastavnog plana i programa (2013) za sedmi razred osnovne škole prema nastavnoj jedinici iz područja književnosti i problematikom koja se provodila u nastavi. Drugi razlog navedenoga dogovora jest djelomično oskudan nastavni program područja književnosti za osmi razred osnovne škole. Na taj se način nastojao ponoviti usvojeni sadržaj prethodnog odgojno-obrazovnog razdoblja. Procesna drama „Moja slavna prijateljica“ nastojala je zadovoljiti kriterije nastavne jedinice u nastavi i metodici hrvatskoga jezika. Prema Nastavnom planu i programu (2013) procesna drama pripada nastavnom području književnosti, a nastavna tema je lik u književnome djelu. Od ključnih pojmova izdvojeni su: etička karakterizacija, psihološka karakterizacija, socijalna karakterizacija, motiviranost postupaka lika. Na temelju toga, slijede obrazovna postignuća: „Uočiti značajke lika u književnome djelu, prepoznavati načine karakterizacije lika u književnome djelu; uočiti motiviranost postupaka likova i njihove međuodnose“ (Nastavni plan i program, 2013, str. 77), poticati zanimanje za književno djelo, razumjeti sadržaj romana, razvijati sposobnost slušanja, poticati govorno i pisano stvaralaštvo, poticati izražavanje vlastitih misli i osjećaja. Uz navedena obrazovna postignuća određene su i obrazovno-funkcionalne zadaće: spoznavanje i doživljavanje, tj. primanje (receptcija) književnog djela, odnosi

među likovima, ponašanje lika, slušanje sugovornika i govorenje, stvaralačko pisanje, sporazumijevanje hrvatskim književnim jezikom, stvaranje zajedničke priče prema poticaju. Na nastavnom satu u kategoriji odgojnih zadaća trebalo je: prikazati vrijednost prijateljstva, iskušanje prijateljstva, ukazati na potrebne vrline za održavanje tinejdžerskog prijateljstva, uočiti kakve okolnosti donosi život slavnih. Od nastavnih metoda koje se objašnjavaju kao načini rada u nastavi, korištene su: metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja, metoda demonstracije, metoda govorenja, metoda slušanja, metoda rada na tekstu, metoda čitanja te metoda pisanja. Oblici rada koji su korišteni su: razgovor u krugu, oblik rada u paru, oblik rada u skupinama te frontalni oblik rada. Razgovor u krugu i oblik rada u paru pokazali su se učinkoviti u motivacijskom dijelu aktivnosti. Time su se povezali introvertirani i ekstrovertirani učenici, a postignuta je i međuučenička komunikacija. Oblik rada u skupini, prema Beženu (2008) važan je za razvoj socijalnog ponašanja i komunikacije djece, također stalne ili povremene učeničke skupine stvaraju osjećaj pripadnosti i suradnje jer učenike povezuje zajednička aktivnost i rješavanje zadatka. Izvedenim nastavnim dvosatim uspješno se korelirali unutarpredmetno, jezičnim djelatnostima: čitanje, pisanje, govorenje i slušanje i temom: „9. Pismo; otvoreno i zatvoreno“ (Nastavni plan i program, 2013, str. 72). Međupredmetna korelacija ostvarena je temama: Osobni i socijalni razvoj te Građanski odgoj i obrazovanje. Navedeni nastavni sat pripada metodičkim sustavima: komunikacijski i problemski. Prema Beženu (2008) komunikacijski sustav raščlanjuje sadržaj književnog teksta na sadržajne cjeline koje se uključuju u komunikacijske situacije s raznim oblicima i metodama rada. Također, učenici književni tekst upoznaju u lancu komunikacijskih situacija u osnovi književnoestetske komunikacije. Prema Beženu (2008), problemski sustav je sustav u kojemu je književni tekst predložak za rješavanje problema koje postavlja učitelj te učitelj organizira samostalni rad učenika u rješavanju problema, a u osnovi je teorija problemske nastave. Od nastavnih izvora, sredstava, medija i pomagala korišten je roman „Moja slavna prijateljica“ spisateljice Ivane Guljašević, papiri, olovke, papiri s prepričanim ulomcima iz romana, dva hamer papira s nacrtanim obrisima glavnih likova te umna mapa kao nastavni listić za domaću zadaću. Od dramskih igara, vježbi i tehnika korištene su: „Ime, emocija“, „Vjetar puše za...“, „Vruća stolica“, „Jedan dan u životu – slavne osobe“, „Pripremljena improvizacija“, „Figura na zidu“, „Uprizoreno scensko igranje događaja“, „Tunel misli“ te „Pisanje pisama“.

5.2.1. Tijek procesne drame „Moja slavna prijateljica“

Dolazak u razrede u obje škole najavljen je nekoliko dana ranije stručnom timu škola te profesoricama hrvatskoga jezika. Prije samog početka aktivnosti objasnila sam učenicima s kojim sam ciljem na nastavi hrvatskoga jezika baš kod njih. Nakon toga sam ih zamolila da ustanu iz svojih klupa te ponesu stolice na kraj razreda formirajući krug.

Procesna drama započeta je igrom za zagrijavanja „Ime, emocija“ u kojoj su sudionici sjedeći u krugu trebali izgovoriti ime osobi s lijeve strane kao da je vole, mole i kao da su ljuti na nju. To je rezultiralo stvaranjem ugodnog razrednog ozračja. Također, učenici su u ulozi sudionika procesne drame razvijali sposobnost iskazivanja emocija te njihovo razlikovanje. Nakon toga slijedila je još jedna igra za zagrijavanje „Vjetar puše za...“ u kojoj su sudionici i dalje sjedili u krugu i slušali tvrdnje koje su čitane. Kada su se u različitim tvrdnjama učenici prepoznali, odnosno tvrdnja se odnosila na njih, ustali su i zamijenili mjesto sjedenja. Tvrdnje su glasile: *Vjetar puše za... 1. sve one koji ne mogu zamisliti život bez prijatelja, 2. sve one koji imaju najbolje prijatelje, 3. sve one koji su bili iznevjereni u prijateljstvu, 4. sve one koji su iznevjerali prijatelja, 5. sve koji se druže s prijateljima preko društvene mreže Facebook.* Ova igra je provedena s ciljem da se obuhvati sve sudionike i uključi ih se u aktivnosti koje dalje slijede na satu. Dramska tehnika „Jedan dan u životu – slavne osobe“ ostvaren je radom u paru gdje su sudionici, razgovarajući kao dva najbolja prijatelja trebali zamisliti da su slavne osobe i kako izgleda njihov dan u životu slavne osobe tinejdžerske dobi. Trebalo je konkretizirati kako je postignuta slava (ples, gluma, sport i slično). Također, navedenom tehnikom se pokušalo motivirati i uvesti učenike u sadržaj koji slijedi na početku romana „Moja slavna prijateljica“.

U etapi središnjeg dijela procesne drame i nastavnog sata slijedi dramska tehnika „Pripremljena improvizacija kao istovremeni rad manjih skupina u ulozi“ kojom se radnja proigrava uz vrlo mali stupanj stilizacije. Sudionici su podijeljeni u četiri skupine koje istovremeno žive u nekom zamišljenom svijetu. Nakon što se skupinama objasni zadatak, one funkcioniraju samostalno. Skupine sudionika pripremaju odvojene improvizacije, dok jedna skupina prikazuje svoju improvizaciju, ostale gledaju, a osnovni cilj procesne drame je da sudionici zajednički stvore priču. Tendencija ove aktivnosti bila je upoznati sudionike sa

sadržajem romana na temelju prepričanih ulomaka iz romana i time prikazati sudionicima sadržaj romana gdje se odvija zaplet radnje. Učiteljica je u ulozi voditelja procesa, daje potrebne informacije, potiče učenike, prati tijek procesa te ga usmjerava željenom cilju, a učenici su aktivni sudionici procesa. Nakon što svaka skupina izvede svoju improvizaciju, slijedi „Izlazak iz uloge“. Navedena epizoda procesne drame služi za sažimanje i zaključivanje prethodne epizode procesne drame. U ovoj epizodi sudionici promišljaju zamišljenom svijetu koji su prethodno proživjeli. Učiteljica usmjerava doživljaj pitanjima koja se odnose na proživljene emocije u ulozi lika, sudionici su potaknuti i na promišljanje o prijateljstvu i slavi. U epizodi na početku i izlaskom iz uloge uspostavlja se okvir polazne situacije, doznačene su uloge i pokrenuta je dramska situacija. Aktivan razgovor potiče aktivno proživljavanje situacije, a tome i intenzivniji ulazak u ulogu za tijek procesne drame dalje.

Aktivnost „Figura na zidu“ poslužila je za ponavljanje vrsta karakterizacija likova. Na dva hamer papira pričvršćena magnetom na ploči, nalazili su se nacrtani obrisi dva glavna lika. Zamolila sam već unaprijed dogovorene skupine učenika da svakom od navedena dva lika dodijele osobinu ili pojam koji se odnosi na taj lik te zapišu na obris lika koji se nalazi na ploči. Kada su sve skupine ispisale osobine ili pojmove slijedio je razgovor o dobivenim rješenjima. Na temelju učeničkih rješenja zajednički se došlo do određenja likova na temelju karakteristika i ponašanja koje su učenici prethodno sami zapisali. Učenici su sami zaključili kako je riječ o karakterizaciji likova, naveli karakterizacije koje znaju, a nakon toga usmeno pridružili pojmove s ploče određenoj vrsti karakterizacije. Ponovljene su: socijalna, psihološka i etička karakterizacija.

Radnja se vraća u dramski svijet kao „Uprizoreno scensko igranje događaja - inačica pripremljene improvizacije“ gdje je zadatak bio izvesti tijekom razgovora u ravnateljčinom uredu po uzoru na radnju romana. Nakon što je definiran sadržaj improvizacije, sve skupine pripremaju isti scenski prikaz. Cilj je pripremiti kratak improviziran scenski nastup u kojem će se sudionici pokušati uživjeti u likove i njihove emocije. Učenici pokušavaju biti u ulozi dominantne osobe, od one koja to nije te su pokušali probuditi osjećaj što je prijateljstvo i kako se odnose prijatelji u tom odnosu. Navedenu aktivnost izvodi samo jedna skupina pred ostalima, a nakon toga slijedi „Izlazak iz uloge“ gdje sudionici proživljavaju emocionalno stanje lika

Mie. Na razini radnje, ovo je ključan događaj preokreta u kojem sudionici promišljaju može li se odnos popraviti i vratiti na staro ili će krenuti u drugom smjeru.

„Učiteljica u ulozi“ preuzima ulogu glavnog lika Mie, odijeva traper košulju te po tom odjevnom predmetu učenici znaju da je učiteljica u ulozi, zatim skidajući je, učiteljica izlazi iz uloge. Učiteljica u ulozi glavnog lika predstavlja učenicima ulomak iz romana čitajući ga kao stranicu dnevnika. U navedenoj epizodi sudionici zamišljaju što im voditelj sugerira, a tehnika kao takva okuplja skupinu jer svi sudionici imaju sličnu, odnosno zajedničku sliku priče. U sljedećem trenutku učiteljica izlazi iz uloge te slijedi sljedeća aktivnost gdje su učenici u ulozi.

Vježba „Vruća stolica“ se izvodi tako da na stolicu sjeda učenik u ulozi lika, a ostali učenici unakrsno ispituju lik kako se osjeća. Pojedinačni lik na stolici, u potpunosti preuzima ulogu i u nju se uživljava. Tijekom vježbe se mogu kreirati i dodatni podaci o liku. Više se učenika može naći u ulozi, a ostali učenici mogu postavljati pitanja iz različitih uloga. U ovom slučaju, uloge iz koje se postavljaju pitanja su: iz uloge razrednice, bake, djevojčice iz parka te učenika osmoga razreda. Postavljanjem pitanja iz različitih perspektiva, učenici promišljaju o sadržaju iz različitih uloga. Ovom aktivnošću se nastojalo osvijestiti vrijednost prijateljstva i primijetiti da pravo prijateljstvo opstaje, unatoč raznim iskušenjima. Učiteljica u ulozi voditelja usmjerava tijekom postavljanja pitanja.

Postupak „Tunel misli“, inačica je tehnike misli naglas. Prema Barat i sur. (2017), jedan od sudionika prolazi kroz tunel koji sačinjavaju ostali učenici, a oni jezgrovito, u jednoj riječi ili rečenici savjetuju pojedinca koji prolazi tunelom i koji na kraju donosi odluku što učiniti na temelju savjeta, a ne iz privatnog doživljaja. Sudionici koji čine tunel misli predstavljaju vrstu unutarnjih glasova savjesti ili glasova iz snova ili glasova koje pojedinac priželjkuje. U ovom slučaju, učenicima je pročitana ulomak iz romana u kojem je glavni lik Mia pozvana na proslavu rođendana. U tunelu misli su učenici trebali savjetovati Miu treba li otići na rođendan simpatije ili ne. Na kraju, sudionik u ulozi glavnog lika donosi odluku na temelju savjeta, a ne na temelju privatnog doživljaja.

Etapa završnog dijela sata zamišljena je kao „Istovremeni rad u grupama – pisanje pisma“ u kojoj su učenici u grupi pisali pismo za Lorenu iz stajališta Mie.

Valja napomenuti da treba poštivati pravila o pisanju pisma. Učenicima je ponuđen citat iz romana te pitanja kao smjernice pisanja. U pismu, učenici imaju pravo postupiti nudeći oprost Loreni ili život u kojem više nema mjesta za Lorenino prijateljstvo. Također, učenici su za domaću zadaću dobili nastavni listić u obliku umne mape za usustavljanje sadržaja. Umna mapa je sadržavala ključne pojmove nastavnog sata, a to su karakterizacije likova koje su učenici trebali ispuniti na temelju svih informacija i podataka koje su na satu saznali i upamtili, dodatno se tražilo da upišu još četiri rečenice ili misli o romanu.

5.3. Provedba istraživanja u kontrolnoj skupini

Provođenje nastavnih sati interpretacije ulomka iz romana „Moja slavna prijateljica, prema Rosandiću (2005), predstavlja doživljavanje djela koje se ostvaruje u nekoliko faza, a to su: neposredna percepcija djela (čitanje, slušanje, gledanje – promatranje), reagiranje afektivnih mehanizama (oslobađanje emocija, asocijacija i vizija) te racionalno reagiranje. Doživljavanje djela, odnosno izražavanje doživljaja, učitelj postiže konkretnim pitanjima koji se odnose na izdvajanje i fragmentiranje elemenata iz djela. To je sistem pitanja i zadatka, a prema Rosandiću (2005), do spoznaje djela dolazi se na osnovi raznovrsnih operacija s tekстом. Održana dva nastavna sata pripadaju Hrvatskome jeziku kao nastavnom predmetu i time obuhvaćaju i obrazovna postignuća koja su definirana Nastavnim planom i programom (2013). Valja napomenuti da su nastavno područje, nastavna tema, ključni pojmovi te obrazovna postignuća preuzeti iz Nastavnog plana i programa (2013) za sedmi razred osnovne škole, ali dogovorena s profesoricama mentoricama na studiju te profesoricama hrvatskoga jezika. Kriteriji za izradu pripreme bili su već određeni u pripremi za provođenje procesne drame, stoga nastavno područje, nastavna tema, ključni pojmovi, obrazovna postignuća, obrazovno-funkcionalne zadaće, odgojne zadaće, metode rada i korelacija su jednaki u obje pripreme što je prethodno objašnjeno u ulomku o dvosatima gdje je provedena procesna drama. Razlike na koje valja ukazati su u oblicima rada jer su na ovim dvosatima dominirali samostalni oblik rada i frontalni oblik rada. Prema Beženu (2008) u samostalnom obliku rada, učenici rade samostalno, a učitelj organizira i usmjerava aktivnosti, a frontalni oblik rada karakterizira istodobni zajednički rad svih učenika u razrednom odjelu i učitelja. Metodički sustav u kojem je nastava provedena jest interpretativni. Prema Beženu (2008) interpretativni sustav stavlja književno djelo u položaj jezične

umjetnine koja pobuđuje estetske doživljaje i razmišljanja, a upoznavanje s njim je doživljajni i spoznajni proces. Učenik je estetski subjekt i sudjeluje u interpretaciji zajedno s učiteljem. Učitelj polazi od doživljaja književnog djela, a zatim ga interpretira s učenicima. Od nastavnih izvora, sredstava, medija i pomagala korišten je roman „Moja slavna prijateljica“ spisateljice Ivane Guljašević, papiri, olovke, nastavni listić za samostalno rješavanje te ključni pojmovi pričvršćeni magnetom na ploči. Etape za izvođenje nastavnog sata hrvatskoga jezika iz područja književnosti preuzete su iz priručnika *Što, zašto, kako u poučavanju hrvatskoga jezika*³.

5.3.1. Tijek dvosata u interpretativnom sustavu

Dolazak u razrede u obje škole najavljen je nekoliko dana ranije stručnom timu škola te profesoricama hrvatskoga jezika. Dvosat je započeo emocionalno-intelektualnom motivacijom u kojoj su učenici zapisali u bilježnice pet asocijacija o prijateljstvu, zatim je svaki učenik pročitao svoje asocijacije pa se razgovaralo o učeničkim asocijacijama i o prijateljstvu dvosmjernom komunikacijom učiteljica – učenici. Cilj je bio stvoriti ugodno razredno ozračje te razvijati sposobnost iskazivanja emocija o prijateljstvu i znati ih razlikovati. Razgovorom se nastojalo motivirati i senzibilizirati učenike za emocionalnu povezanost s likovima iz ulomka koje će učenici kasnije upoznati. U navedenoj etapi, učenicima su pročitane neke izreke o prijateljstvu poput: 1. *Želite li imati prijatelje među ljudima, morate za njih nešto učiniti, morate im posvetiti vremena, energije nesebične ljubavi i pažnje.*, 2. *Prijatelj je netko tko razumije tvoju prošlost, vjeruje u tvoju budućnost i prihvaća te danas onakvim kakvim jesi.*, 3. *Prijatelje stvara sreća, a nesreća ih provjerava.*, 4. *Loš je prijatelj kao sjena. Kad je dan sunčan, ne možeš ga se osloboditi, a kad je tmurno, ne možeš ga naći.*, 5. *Tko ti priča o tuđim manama, drugima će pričati o tvojima.*⁴ Nakon svake izreke, prozvani učenici su se javili i komentirali izreke i time su izrekli svoje mišljenje. Cilj je bio promišljati o prijateljstvu iz konteksta pročitanih izreka te pokušati protumačiti preneseno značenje izreke i pokušati uočiti smisao i poruku izreke. Slijedio je razgovor prema vođenim pitanjima o prijateljstvu,

³Bežen, A., Budinski, V., Kolar Billege, M. (2012). *Što, zašto, kako u poučavanju hrvatskoga jezika*. Zagreb: Profil

⁴<http://mudremisli.net/prijateljstvo-citati/> (5.4.2018.)

prijateljima, iznevjerenim prijateljima, slavi i popularnim ljudima u društvu kao uvod u ulomak koji će učenici upoznati.

U etapi najave i lokalizacije teksta, najavljen je ulomak iz romana „Moja slavna prijateljica“ spisateljice Ivane Guljašević te sam ispričala nekoliko zanimljivosti iz života spisateljice. Nakon toga, u etapi izražajnog čitanja teksta, učenici su se udobno smjestili i poslušali tekst koji sam pročitala. Cilj etape je da su učenici opušteni te da usmjere pažnju i koncentraciju na slušanje i primanje informacija iz teksta. Nakon čitanja teksta, učenici sređuju i oblikuju vlastite dojmove o pročitanoj tekstu u etapi emocionalno-intelektualne stanke.

Etapa objavljivanja doživljaja i ispravljanje iskaza o doživljaju započinje vođenim pitanjima učiteljice. Svaki učenik je doživio tekst na svoj način, a zadatak učiteljice je da razgovorom pokuša utvrditi kako je pojedini učenik oblikovao vlastite dojmove o tekstu. Vođena pitanja usmjerena su na to kako je doživljen pročitani ulomak te jesu li učenici imali prilike čuti ili doživjeti neku sličnu situaciju u vlastitom životu.

U etapi interpretacije (analize) književnoga teksta, učenicima su podijeljeni nastavni listići na kojima se nalazi ulomak iz romana i tablica s ključnim pojmovima koje su učenici ispunjavali nakon razgovora o ulomku. Vođenim pitanjima su učenici usmjereni na manje poznate riječi. Nakon toga slijedi razgovor o razumijevanju teksta, također vođenim pitanjima. Cilj je osvrnuti se na ključne dijelove teksta u kojima se saznaje kako se likovi ponašaju, kako u određenim situacijama postupaju te kako razgovaraju jedan s drugim. Navedenom etapom spominju se ključni pojmovi kojima je zadatak ponoviti karakterizacije likova.

U etapi sinteze usustavljuje se znanje o zadanim ključnim pojmovima (etička, psihološka, socijalna karakterizacija lika te motiviranost postupaka lika). Cilj etape je usustaviti znanje o zadanim ključnim pojmovima ciljanim pronalaskom dijelova teksta u kojima se spominju ključne odrednice ispisivanjem citata u tablice koje učenici ispunjavaju samostalno uz predložak ulomka koji imaju. Za to vrijeme obilazila sam učenike u njihovom samostalnom radu i davala upute ako je bilo potrebno. Nakon određenoga vremena predviđenog za samostalni rad, zajedno smo provjerili učeničke odgovore gdje je bilo dopušteno više rješenja uz obrazloženje tvrdnji učenika.

U etapi stvaralačkog rada, učenici su bili usmjereni na pisanu produkciju. Svaki je učenik dobio papirić na kojem je zapisao pitanje tako da zamisli osobu (iz razreda ili obitelji) koja ima neki problem. Učenici su upućivali pitanje osobi koja ima problem vezano za osjećaje, uspješnost rješavanja problema i slično. Nakon što su učenici zapisali pitanja, stavili su ih u kutijicu, papirići su pomiješani i svaki učenik je izvukao jedno pitanje, pročitao ga i pokušao ponuditi vlastiti odgovor. Cilj ove etape je bio pokušati razvijati empatiju prema ljudima oko sebe, senzibilizirati učenike o tuđim problemima i navesti na razumno i uljudno postupanje prema takvoj osobi.

Učenici su za domaću zadaću dobili zadatak po uzoru na završni dio sata gdje je provedena procesna drama, međutim ovdje su učenici pisali pismo samostalno. Zadatak je bio napisati pismo za Lorenu iz Mijinog stajališta. Valja napomenuti da treba poštivati pravila o pisanju pisma. Učenicima je ponuđen citat iz romana te pitanja kao smjernice pisanja. U pismu, učenici imaju pravo postupiti nudeći oprost Loreni ili život u kojem više nema mjesta za Lorenino prijateljstvo.

5.4. Ciljevi istraživanja

Temeljni je cilj ovog istraživanja prikazati odnos učeničke samoprocjene osjećaja uspješnosti, drugačijeg načina interpretacije književnog djela, iznošenja misli, uživljanja u likove na satima književnosti hrvatskoga jezika. Također, želi se ispitati zadovoljstvo učenika osmih razreda nastavom hrvatskog jezika po područjima koja obuhvaća predmet Hrvatski jezik prema Nastavnom planu i programu (2013) te utvrditi najvažnije razloge po čemu se sati sa studenticom razlikuju od uobičajenih sati s profesoricama hrvatskoga jezika te hoće li pristup književnom djelu potaknuti učenike na namjeru posudbe i čitanja navedenog književnog djela. Sukladno temeljnom cilju istraživanja postavljene su sljedeći problemi:

1. Ispitati koliko ispitanici vole sate hrvatskoga jezika na kojima se uči sadržaj iz područja jezika: gramatika i pravopis.
2. Ispitati koliko ispitanici vole čitati književna djela na satima hrvatskoga jezika.
3. Ispitati koliko ispitanici doživljavaju da im je dozvoljeno iskreno izražavanje doživljaja na satima književnosti.

4. Ispitati što ispitanici misle jesu li postignuta obrazovna postignuća, a to su: ponoviti karakterizacije likova na oba tipa sata književnosti.
5. Ispitati osjećaju li se ispitanici uspješno na pojedinom satu književnosti prema tipu sata književnosti.
6. Ispitati koliko ispitanici misle da su aktivno sudjelovali u iznošenju misli na pojedinom satu književnosti prema tipu sata književnosti.
7. Ispitati mišljenje ispitanika o uspješnosti uživljanja u glavne likove romana „kao da sam ja taj lik“ prema tipu sata književnosti.
8. Ispitati mišljenje ispitanika o tome jesu li uspjeli u potpunosti razumjeti postupke glavnog lika na satu interpretacije književnog djela upotrebom procesne drame.
9. Ispitati postoji li razlika u namjeri posudbe i čitanja romana „Moja slavna prijateljica“ prema spolu ispitanika.
10. Ispitati što se posebno ispitanicima svidjelo na pojedinom satu književnosti te što su korisno naučili.

5.5. Hipoteze istraživanja

Uzevši u obzir svrhu i problem istraživanja postavljene su sljedeće hipoteze:

- H1: Pretpostavlja se da će ispitanici procijeniti da manje vole sate na kojima se uče sadržaji iz područja jezika: pravopisa i gramatike zbog složenosti sadržaja te manje zanimljivog pristupa poučavanju sadržaja, a većeg broja sati prema Nastavnom planu i programu (2013).
- H2: Pretpostavlja se da će ispitanici procijeniti da više vole čitati književna djela na satima književnosti u odnosu na učenje sadržaja na satima iz područja jezika.
- H3: Pretpostavlja se da ispitanici doživljavaju da im je dozvoljeno iskreno izražavanje doživljaja na satima književnosti.
- H4: Pretpostavlja se da ispitanici misle da su postignuta obrazovna postignuća, a to su: ponoviti karakterizacije likova na oba tipa sata književnosti.

- H5: Pretpostavlja se da će se ispitanici osjećati uspješno na oba tipa sata književnosti jer će na oba tipa učenici biti angažirani, međutim razlika je u pristupu.
- H6: Pretpostavlja se da ispitanici misle kako će na satima književnosti gdje se interpretira književno djelo upotrebom procesne drame više sudjelovati u iznošenju misli.
- H7: Pretpostavlja se da će ispitanici na satima književnosti gdje se interpretira književno djelo upotrebom procesne drame procijeniti veću uspješnost uživljanja u glavne likove romana.
- H8: Pretpostavlja se da će ispitanici procijeniti kako na satima književnosti gdje se interpretira književno djelo upotrebom procesne drame u potpunosti razumjeti postupke glavnog lika.
- H9: Pretpostavlja se da će postojati razlika u namjeri posudbe i čitanja romana „Moja slavna prijateljica“ prema spolu ispitanika. Očekuje se da će učenice pokazati veću zainteresiranost za posudbu romana jer su glavni likovi njihove vršnjakinje.
- H10: Pretpostavlja se da će se na satima književnosti gdje se interpretira književno djelo upotrebom procesne drame ispitanicima svidjeti improvizacije događaja iz romana te uživljanje u likove romana.

5.6. Instrumenti istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja u kontrolnim skupinama korišten je uobičajen obrazac za izradu pripreme za izvođenje nastavnog sata hrvatskoga jezika (sat književnosti), prema nastavnim pripremama kolegija Metodika hrvatskoga jezika 3 i 4 (integrirani prediplomski i diplomski Učiteljski studij), nositeljica kolegija: izv. prof. dr. sc. Vladimira Velički (Prilog 2). U eksperimentalnoj skupini korištena je posebno izrađena priprema za izvođenje nastave hrvatskoga jezika koja je sadržajno prilagođena Nastavnom planu i programu, međutim težište je na primjeni dramskih postupaka (Prilog 3). Za sljedeću etapu ovog istraživanja korišten je sadržajno isti anketni upitnik (Prilog 4) za sve ispitanike osmih razreda u obje osnovne škole u kojima je provedeno istraživanje. Anketnim upitnikom željelo se ispitati zadovoljstvo ispitanika osmih razreda nastavom hrvatskoga jezika po područjima koja obuhvaća predmet Hrvatskoga jezika prema Nastavnom planu i programu

(2013). Također, cilj je bio prikupiti objektivne, anonimne i točne podatke o učeničkoj samoprocjeni osjećaja uspješnosti, drugačijeg načina interpretacije književnog djela, iznošenja misli, uživljanja u likove na satima književnosti hrvatskoga jezika te hoće li pristup književnom djelu potaknuti ispitanike na namjeru posudbe i čitanja romana „Moja slavna prijateljica“.

Za prikupljanje podataka o zadovoljstvu ispitanika osmih razreda nastavom hrvatskoga jezika po područjima koje obuhvaća predmet Hrvatski jezik prema Nastavnom planu i programu (2013), poslužio je prvi dio anketnog upitnika koji se sastoji od pet pitanja gdje se koristila Likertova skala od 1 do 5 (1 – Potpuno se ne slažem, 5 – Potpuno se slažem).

Drugi dio anketnog upitnika se sastoji od deset pitanja zatvorenog tipa, tj. pitanja dvočlanog izbora te se u jednom pitanju koristila Likertova skala od 1 do 5 (Potpuno se ne slažem – Potpuno se slažem), a to pitanje se odnosilo na učeničku procjenu o tome koliko misle da su na pojedinom satu književnosti aktivno sudjelovali u iznošenju misli. U zadnjem dijelu anketnog upitnika, ispitanicima su postavljena pitanja otvorenog tipa te im je ponuđeno da opišu i detaljnije obrazlože svoje odgovore o tome što im se posebno svidjelo na pojedinom satu književnosti i što su korisno naučili.

5.7. Rezultati istraživanja

Prvi je cilj istraživanja bio ispitati koliko ispitanici vole sate na kojima se uči sadržaj iz područja jezika: gramatika i pravopis. Ispitanici su odgovor mogli odabrati na Likertovoj skali od 1 do 5 (1 – Potpuno se ne slažem, 5 – Potpuno se slažem).

Najveći broj ispitanika, 32,2 % istaknuo je kako se uglavnom slaže da vole sate hrvatskoga jezika na kojima se uči sadržaj iz područja jezika: gramatiku i pravopis, od toga 19,4% ispitanika se potpuno ne slaže da vole navedene sadržaje. Zanimljivo je da samo 3,2% ispitanika od ukupnog broja ispitanika se potpuno slaže da vole jezične sadržaje koji obuhvaćaju gramatiku i pravopis. Navedenim rezultatima nije potvrđena prva hipoteza jer najveći broj ispitanika 32,2% se uglavnom slaže da vole sate hrvatskoga jezika na kojima se uči sadržaj iz područja jezika: gramatika i pravopis. Budući da je složeniji sadržaj te manje zanimljiv pristup takvom sadržaju, ispitanici svejedno smatraju da vole takve sate hrvatskoga jezika,

unatoč svemu navedenome. To otvara moguća pitanja koja mogu postati predmet nekog budućeg istraživanja što može ukazati na to da možda učenici vole nastavno područje jezika iz razloga što ga smatraju korisnim ili potrebnim za uspješno ovladavanje jezikom.

Tablica 1. Stav ispitanika koliko vole sadržaje iz područja jezika: gramatika i pravopis

	Potpuno se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Ne mogu se odlučiti	Uglavnom se slažem	Potpuno se slažem
Volim kada na satu hrvatskoga jezika učimo sadržaj iz područja jezika: gramatiku i pravopis.	N= 18 19,4%	N=22 23,7%	N=20 21,5%	N=30 32,2%	N=3 3,2%

Drugi cilj istraživanja je bio ispitati koliko ispitanici vole čitati književna djela na satima hrvatskoga jezika. Ispitanici su odgovor mogli odabrati na Likertovoj skali od 1 do 5 (1 – Potpuno se ne slažem, 5 – Potpuno se slažem).

Najveći broj ispitanika, 33,3 % ispitanika istaknuo je kako se potpuno slaže da vole sate hrvatskoga jezika na kojima se čitaju književna djela, od toga sljedeći je najveći broj 22,6% ispitanika koji se uglavnom slažu da vole čitati književna djela na satima hrvatskoga jezika. Najmanji broj ispitanika sa svega 9,7% ispitanika se izjasnilo kako se potpuno ne slažu da vole čitati književna djela na satima hrvatskoga jezika čime je potvrđena druga hipoteza gdje su ispitanici osmih razreda iskazali mišljenje da više vole čitati književna djela na satima književnosti od učenja sadržaja iz područja jezika.

Tablica 2. Stav ispitanika koliko vole čitati književna djela na satima hrvatskoga jezika

	Potpuno se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Ne mogu se odlučiti	Uglavnom se slažem	Potpuno se slažem
Volim čitati književna djela na satima hrvatskoga jezika.	N= 9 9,7%	N=13 14%	N=19 20,4%	N=21 22,6%	N=31 33,3%

Treći je cilj istraživanja bio ispitati koliko ispitanici doživljavaju da im je dozvoljeno iskreno izražavanje doživljaja na satima književnosti. Ispitanici su odgovor mogli odabrati na Likertovoj skali od 1 do 5 (1 – Potpuno se ne slažem, 5 – Potpuno se slažem).

Najveći broj ispitanika, 59,1% ispitanika istaknuo je da se potpuno slažu kako doživljavaju da im je dozvoljeno iskreno izražavanje doživljaja na satima književnosti. Zanimljivo je da je samo 5,4% ispitanika od ukupnog broja ispitanika, izrazilo kako doživljavaju da im nije dozvoljeno iskreno izražavanje doživljaja. Navedeni rezultati ukazuju da iako postoji veliki postotak ispitanika koji doživljavaju da im je dozvoljeno iskreno izražavanje doživljaja, postoje i ispitanici koji navedenu tvrdnju doživljavaju drugačije. Rezultati ukazuju da je potvrđena treća hipoteza u kojoj se pretpostavljalo da ispitanici osmih razreda osnovnih škola doživjeti da im je dozvoljeno iskreno izražavanje doživljaja. „Učenikov vlastiti literarni doživljaj također je nužan preduvjet svih oblika razgovora o složenijim tekstualnim elementima i dimenzijama“ (Grosman, 2010, str. 215).

Tablica 3. Stav o zadovoljstvu ispitanika koliko im je dozvoljeno iskreno izražavanje doživljaja na satima književnosti

	Potpuno se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Ne mogu se odlučiti	Uglavnom se slažem	Potpuno se slažem
Na satima književnosti dozvoljeno mi je iskreno izražavanje doživljaja.	N= 5 5,4%	N=7 7,5%	N=9 9,7%	N=17 18,3%	N=55 59,1%

Četvrti je cilj istraživanja bio ispitati što ispitanici misle jesu li postignuta obrazovna postignuća, a to su: ponoviti karakterizacije glavnih likova na oba tipa sata književnosti. Ispitanici su odgovor mogli odabrati na zatvorenom pitanju dvočlanog izbora (DA – NE).

Rezultati ispitivanja navedenoga cilja ukazuju na to da se 98,9% ispitanika izjasnilo kako misle da su okarakterizirali glavne likove na pojedinom satu, međutim, 1,1% ispitanika misli da na pojedinom satu nisu okarakterizirali glavne junakinje romana. Također, riječ je o satu interpretacije književnog djela bez upotrebe procesne drame. Četvrta hipoteza je potvrđena jer je pretpostavljeno da će ispitanici misliti da su obrazovna postignuća postignuta te da su ponovljene karakterizacije likova na oba tipa sata književnosti.

Tablica 4. Procjena ispitanika o tome jesu li postignuta obrazovna postignuća na oba tipa sata književnosti

	DA	NE
Na današnjem satu književnosti okarakterizirali smo glavne junakinje romana.	N=92 98,9%	N=1 1,1%

Peti je cilj istraživanja bio ispitati osjećaju li se ispitanici uspješno na pojedinom satu književnosti prema tipu sata književnosti. Ispitanici su odgovor mogli odabrati na zatvorenom pitanju dvočlanog izbora (DA – NE). Prema tipu sata književnosti, rezultati su sljedeći: na satima interpretacije književnog djela upotrebom procesne drame sudjelovalo je ukupno (N=49) ispitanika, od toga uspješno se osjeća 77,6% ispitanika, a 22,4% ispitanika je iskazalo mišljenje kako se nisu osjećali uspješno na pojedinom satu književnosti. S druge strane, na satima književnosti bez upotrebe procesne drame sudjelovalo je ukupno (N=44) ispitanika te se 79,5% ispitanika izjasnilo kako su se osjećali uspješno, dok je 20,5% ispitanika iskazalo mišljenje kako su bili neuspješni. Rezultati ispitivanja navedenog cilja, među ukupnim brojem ispitanika (N=93) ukazuju na to da se 78,5% ispitanika smatralo uspješnima na pojedinom satu književnosti, a od toga 21,5% ispitanika misli da na pojedinom satu književnosti nisu bili uspješni. Pretpostavljalo se da će se ispitanici osjećati uspješno na oba tipa sata književnosti jer će na oba tipa biti angažirani, međutim razlika je u pristupu, stoga je i peta hipoteza potvrđena.

Tablica 5. Procjena ispitanika o osjećaju uspješnosti na oba tipa sata književnosti

Na današnjem satu književnosti osjećao/osjećala sam se uspješno.	DA	NE
SAT INTERPRETACIJE KNJIŽEVNOG DJELA UPOTREBOM PROCESNE DRAME	N=38 77,6%	N=11 22,4%
SAT INTERPRETACIJE KNJIŽEVNOG DJELA BEZ UPOTREBE PROCESNE DRAME	N=35 79,5%	N=9 20,5%
UKUPAN BROJ ISPITANIKA NA OBA TIPA SATA KNJIŽEVNOSTI	N=73 78,5%	N=20 21,5%

Šesti je cilj istraživanja bio ispitati koliko ispitanici misle da su aktivno sudjelovali u iznošenju misli na pojedinom satu književnosti s obzirom na tip sata književnosti. Ispitanici su odgovor mogli odabrati na Likertovoj skali od 1 do 5 (1 – Potpuno se ne slažem, 5 – Potpuno se slažem).

Prema tipu sata književnosti, rezultati su sljedeći: na satima interpretacije književnog djela upotrebom procesne drame sudjelovalo je ukupno (N=49) ispitanika, od toga 34,6% ispitanika misli kako se potpuno slažu da su aktivno sudjelovali u iznošenju misli na pojedinom satu književnosti. Sljedeći veći postotak, 22,5% ispitanika se uglavnom slaže ili se ne mogu odlučiti u mišljenju koliko su aktivno sudjelovali u iznošenju misli. S druge strane, na satima književnosti bez upotrebe procesne drame sudjelovalo je ukupno (N=44) ispitanika te se 31,8% ispitanika izjasnilo mišljenjem kako se potpuno slažu da su aktivno sudjelovali u iznošenju misli, međutim jednaki postotak 20,5% ispitanika se izjasnilo mišljenjem kako se uglavnom ne slažu i uglavnom slažu da su aktivno sudjelovali u iznošenju misli.

Uspoređujući tip sata književnosti, ipak je veći postotak ispitanika koji misle da su aktivno sudjelovali u iznošenju misli na satima interpretacije književnog djela upotrebom procesne drame. Također, valja dodati da je manje ispitanika, 6,1% ispitanika na tipu sata interpretacije književnog djela upotrebom procesne drame koji misle da nisu aktivno sudjelovali u iznošenju misli, u odnosu na drugi tip sata gdje je veći postotak ispitanika i to 9,1% ispitanika misli da nisu aktivno sudjelovali u iznošenju misli. Na temelju rezultata, šesta hipoteza je potvrđena jer je pretpostavljeno da ispitanici iznose procjenu kako su na satima književnosti gdje se interpretira književno djelo upotrebom procesne drame više sudjelovati u iznošenju misli.

Tablica 6. Procjena ispitanika o mišljenju koliko aktivno iznose misli na oba tipa sata književnosti

Na današnjem satu književnosti sam aktivno sudjelovao/sudjelovala u iznošenju misli.	Potpuno se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Ne mogu se odlučiti	Uglavnom se slažem	Potpuno se slažem
SAT INTERPRETACIJE KNJIŽEVNOG DJELA UPOTREBOM PROCESNE DRAME	N=3 6,1%	N=7 14,3%	N=11 22,5%	N=11 22,5%	N=17 34,6%
SAT INTERPRETACIJE KNJIŽEVNOG DJELA BEZ UPOTREBE PROCESNE DRAME	N=4 9,1%	N=9 20,5%	N=8 18,1%	N=9 20,5%	N=14 31,8%
UKUPAN BROJ ISPITANIKA NA OBA TIPATA SATA KNJIŽEVNOSTI	N=7 7,6%	N=16 17,2%	N=19 20,4%	N=20 21,5%	N=31 33,3%

Sedmi je cilj istraživanja bio ispitati mišljenje ispitanika o uspješnosti uživljanja u glavne likove romana likove „kao da sam ja taj lik“ prema tipu sata književnosti. Ispitanici su odgovor mogli odabrati na zatvorenom pitanju dvočlanog izbora (DA – NE).

Prema tipu sata književnosti, rezultati su sljedeći: na satima interpretacije književnog djela upotrebom procesne drame sudjelovalo je ukupno (N=49) ispitanika, od toga 63,3% ispitanika misli kako su se uspješno uživjeti u glavne likove,

a 36,7% ispitanika misli kako se nisu uspjeli uživjeti u glavne likove na navedenom tipu sata književnosti. S druge strane, na satima književnosti bez upotrebe procesne drame sudjelovalo je ukupno (N=44) ispitanika te je 61,4% ispitanika izrazilo mišljenje kako su se uspjeli uživjeti u glavne likove, od toga 38,6% ispitanika misli kako se nisu uživjeti u glavne likove romana na navedenom tipu sata književnosti. Također, sedma hipoteza je potvrđena jer je pretpostavljeno da će ispitanici na satima književnosti gdje se interpretira književno djelo upotrebom procesne drame procijeniti veću uspješnost uživljanja u glavne likove romana.

Tablica 7. Procjena ispitanika o uspješnosti uživljanja u glavne likove na oba tipa sata književnosti

Uspio/uspjela sam se uživjeti u glavne likove: „kao da sam ja taj lik“.	DA	NE
SAT INTERPRETACIJE KNJIŽEVNOG DJELA UPOTREBOM PROCESNE DRAME	N=31 63,3%	N=18 36,7%
SAT INTERPRETACIJE KNJIŽEVNOG DJELA BEZ UPOTREBE PROCESNE DRAME	N=27 61,4%	N=17 38,6%
UKUPAN BROJ ISPITANIKA NA OBA TIPA SATA KNJIŽEVNOSTI	N=58 62,4%	N=35 37,6%

Osmi je cilj istraživanja bio ispitati mišljenje o tome jesu li ispitanici uspjeli u potpunosti razumjeti postupke glavnog lika na satu interpretacije književnog djela upotrebom procesne drame. Ispitanici su odgovor mogli odabrati na zatvorenom pitanju dvočlanog izbora (DA – NE).

Prema tipu sata književnosti, rezultati su sljedeći: na satima interpretacije književnog djela upotrebom procesne drame sudjelovalo je ukupno (N=49)

ispitanika, od toga je 75,5% ispitanika iznosi mišljenje kako su uspjeli u potpunosti razumjeti postupke glavnog lika te je 24,5% ispitanika iskazalo mišljenje da nisu uspjeli u potpunosti razumjeti postupke glavnog lika. S druge strane, na satima književnosti bez upotrebe procesne drame sudjelovalo je ukupno (N=44) ispitanika te se 79,5% ispitanika izjasnilo kako su uspjeli u potpunosti razumjeti postupke glavnog lika, od toga se 20,5% ispitanika izjasnilo kako nisu uspjeli u potpunosti razumjeti postupke glavnog lika.

Rezultati ukazuju da ispitanici misle kako su na satu interpretacije književnog djela bez upotrebe procesne drame više uspjeli razumjeti postupke glavnog lika, na što ukazuje veći broj učenika i veći postotak u odnosu na ukupan broj sudionika na tom tipu sata interpretacije. Veći je broj ispitanika koji misli kako nisu uspjeli razumjeti postupke glavnog lika na tipu sata interpretacije s upotrebom procesne drame. Razlog tome je što su ispitanici na satima gdje je bila provedena procesna drama prolazili radnju cjelokupnog književnog djela, odnosno romana, stoga su i mnoštvo radnji romana upoznali na navedenom tipu sata kao što su i dosta svojih improvizacija dodali i nadogradili radnju što je i smisao procesne drame. Na drugom tipu sata, ispitanici su upoznali glavni lik iz ulomka u kojem se dogodio ključan trenutak za preokret radnje pa se iz toga moglo razumjeti zašto je glavni lik tako postupio u tom trenutku, o čemu se vođenim pitanjima razgovaralo.

Osma hipoteza nije potvrđena jer je pretpostavljeno da će ispitanici procijeniti kako na satima književnosti gdje se interpretira književno djelo upotrebom procesne drame u potpunosti razumjeti postupke glavnog lika, međutim rezultati ukazuju na obrnuto u korist tipa sata interpretacije bez upotrebe procesne drame.

Tablica 8. Procjena ispitanika o potpunom razumijevanju postupaka glavnog lika na satu interpretacije književnog djela upotrebom procesne drame

U potpunosti razumijem postupke glavnog lika Mie.	DA	NE
SAT INTERPRETACIJE KNJIŽEVNOG DJELA UPOTREBOM PROCESNE DRAME	N=37 75,5%	N=12 24,5%
SAT INTERPRETACIJE KNJIŽEVNOG DJELA BEZ UPOTREBE PROCESNE DRAME	N=35 79,5%	N=9 20,5%

Deveti je cilj istraživanja bio ispitati razlike u namjeri posudbe i čitanja romana „Moja slavna prijateljica“ prema spolu. Ispitanici su odgovor mogli odabrati na zatvorenom pitanju dvočlanog izbora (DA – NE).

Prema spolu ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju rezultati su sljedeći: sudjelovalo je ukupno 51% učenika i 49% učenica. Prema rezultatima navedenog cilja, 27,7% učenika te 41,3% učenica se izjasnilo kako namjeravaju posuditi i pročitati roman „Moja slavna prijateljica“. Rezultati ukazuju da je veći postotak učenica koje su se izjasnile da namjeravaju posuditi i pročitati navedeni roman, u odnosu na učenike. Time je potvrđena deveta hipoteza kojom je pretpostavljeno da će postojati razlika u namjeri posudbe i čitanja romana „Moja slavna prijateljica“ prema spolu. Očekivalo se da će učenice pokazati veću zainteresiranost za posudbu romana jer su glavni likovi njihove vršnjakinje što su navedeni rezultati pokazali. Zanimljivo je to da je izrazito veliki postotak učenika koji su se izjasnili kako ne namjeravaju posuditi i pročitati roman, a rezultati su sljedeći: 72,3% učenika te 58,7% učenica što ukazuje na prethodna istraživanja u tom području. Gabelica i Težak (2017) navode da je istraživanje čitalačke pismenosti petnaestogodišnjaka, PISA u kojem je Hrvatska sudjelovala u četiri ciklusa (2006., 2009., 2012. i 2015.) također pokazalo loše rezultate. „U istraživanju 2009. godine, čak 41% učenika (...)“

izjavilo je da čita samo ako mora, 54% da čita samo da bi pronašli informacije koje su im potrebne, a 62% da nikada ne čita iz zadovoljstva ili da u takvom čitanju provede manje od 30 minuta dnevno“ (Gabelica i Težak, 2017, str. 64). „Za jedan sat učenik 7. ili 8. razreda pročita 20 – 30 stranica književnoumjetničkog teksta“ (Rosandić. 2005, str. 52).

Tablica 9. Procjena ispitanika o namjeri posudbe i čitanju romana „Moja slavna prijateljica“

Hoćeš li posuditi i pročitati roman „Moja slavna prijateljica“?	DA	NE
Dječak	N=13 27,7%	N=34 72,3%
Djevojčica	N=19 41,3%	N=27 58,7%

Deseti je cilj istraživanja bio ispitati što se posebno ispitanicima svidjelo na pojedinom satu književnosti te što su korisno naučili. Ispitanicima su postavljena pitanja otvorenog tipa te im je ponuđeno da opišu i detaljnije obrazlože svoje odgovore vezane za što im se posebno svidjelo na pojedinom satu književnosti i što su korisno naučili.

Prema tipu sata književnosti, na satima interpretacije književnog djela upotrebom procesne drame, neki najistaknutiji odgovori ispitanika su:

- *Svidjelo mi se to što smo mogli izraziti svoje iskreno mišljenje i što smo prokomentirali sve postupke likova, njihove osobine i probali smo improvizirati sve događaje. Naučila sam da se svaka knjiga može interpretirati i da to zapravo može biti zabavno i također smo mogli malo ponoviti književnost.*
- *To što smo imali potpunu slobodu u iznošenju događaja i sve je bilo opuštено. Naučila sam da ne treba krasti tuđe stvari zbog neke slave, već da se sami potrudimo postići nešto u životu.*
- *Improvizacija i sloboda dogovaranja u skupini. Bolje improvizirati.*

- *Današnji sat je bio vrlo zanimljiv i poučan, na razne načine smo proživljavali Miu i Lorenu i bio je to jedan avanturističan sat. Voljela bih da nam je ovako stalno jer bi nam hrvatski tada bio jedan od omiljenih predmeta. Mislim da je bio zanimljiviji drugi sat jer se većina nas uživila u te uloge i kao da smo u pravom filmu. Naučila sam da ne treba gledati materijalne stvari, već biti zadovoljan onim što imaš i time se trebaš ponositi. Ljubomora je aktivna u našim godinama, no to nije dobro i treba biti prijatelj svima, a ne širiti mržnju jer time nećete ništa postići.*
- *To što nije bilo loših ocjena. Ništa, ali bilo je fora.*
- *Svidjelo mi se što smo većina od nas izašli iz zone udobnosti i što smo pokušali odglumiti različite situacije. Naučio sam da je dobro probati neke nove stvari koje možda nikad ne bi probao da vidim da li će mi se svidjeti.*
- *Posebno mi se svidio odnos profesorice i nas učenika. Naučio sam da je prijateljstvo važnije od slave.*
- *Kreativnost, zabavno smo učili i družili se. U početku sam smatrala da će nam studentica upropastiti dva sata na kojem smo trebali pričati o lektiri, no nije bilo tako. Studentica je jako dobra i voljela bih da dođe ponovo. Nisam naučila ništa novog, ali sam se glumački izrazila i to mi je bilo jako drago i zabavno. Sada sam još više sigurna da želim upisati glumu i u slobodno vrijeme se baviti njome.*
- *Bio je potpuno drugačiji od drugih sati i zaista mi se sve svidjelo. Naučila sam kako je prijateljstvo važnije od slave i da Mia ima lošu prijateljicu koja je čisti sociopat i misli samo na sebe.*
- *To što smo djelo analizirali glumom i potkrijepili to svojim stavovima. O karakterizacijama likova i različitim stavovima različitih ljudi.*
- *Način na koji smo radili, uz igru i glumu. Naučila sam na više načina sagledati neku situaciju.*
- *Drugi način interpretiranja književnog djela; nije bilo dosadno. Da trebamo izraziti svoje mišljenje i osjećaje.*
- *Meni se svidjela improvizacija kao da smo mi ti likovi. Da je prijateljstvo važnije od bilo čega drugoga i da smo sretni ako nađemo prijatelje poput Mie.*

- *Svidjelo mi se kako smo svi bili uključeni u sat, i naravno improvizacija. Kako se ponašati nakon izdaje.*
- *Kreativna aktivnost kao što su „tunel misli“ i igra upoznavanja na početku. Kako boli kada te netko izda.*

Iz citiranih komentara iz anketnog upitnika se može iščitati da su četrnaestogodišnjaci na kraju provedena dva sata hrvatskoga jezika upotrebom procesne drame uspjeli iznijeti svoje mišljenje i iskreno te vrlo razumski zaključiti što im se svidjelo na satima, također svaki se ispitanik izjasnio što je korisno naučio. Opisi i obrazloženja se razlikuju kao što se svaki učenik razlikuje i promatra se kao individualna osoba s vlastitim afinitetima, potrebama i stavovima. Svaki učenik je u opisu naveo svoje individualno mišljenje i vlastitu korist koju je imao prilike ili pokazati ili doživjeti ili o tome promišljati. Kao što se može iščitati, neki su ispitanici navodili obrazovna postignuća koja su ih obogatila na satima književnosti, dok su pojedini ispitanici navodili odgojne i moralne komponente koje su im privukle pozornost i obogatile ih kognitivno i afektivno. U učeničkim komentarima nekoliko se puta navodi da su sati bili *zanimljivi, nije bilo dosadno* te da bi voljeli češće sudjelovati na takvim satima što ide u korist omiljenosti Hrvatskoga jezika kao nastavnog predmeta. „Također, zanimljive rezultate pokazuje tvrdnja prema kojoj bi djeca radije čitala lektiru kad bi je obrađivali na zanimljiviji način – 67%“ (Gabelica i Težak, 2017, str. 97). Navedeni su rezultati istraživanja o lektiri u mlađim i starijim razredima osnovne škole u populaciji učenika četvrtih, šestih i osmih razreda osnovne škole.

Ovakav dramski pristup upotrebom procesne drame omogućuje učenicima da sami sebe bolje upoznaju, pronađu svoju osobnost pa čak i poziv u svakodnevnom životu: „*Nisam naučila ništa novog, ali sam se glumački izrazila i to mi je bilo jako drago i zabavno. Sada sam još više sigurna da želim upisati glumu i u slobodno vrijeme se baviti njome*“. Navedeni učenički citat je pozitivan i poželjan komentar kojem teži cjelokupni odgojno-obrazovni proces i kao aktivni i odgovorni sudionici tog procesa trebamo težiti tome.

Prema tipu sata književnosti, na satima bez interpretacije književnog djela upotrebom procesne drame, neki najistaknutiji odgovori ispitanika su:

- *Svidjelo mi se čitanje ulomka iz romana „Moja slavna prijateljica“, zato što je radnja bila zanimljiva i mogla sam se poistovjetiti s likovima. Način pisanja me također zaintrigirao. Naučila sam da svatko oko tebe može biti lažan i dvoličan, no to sam djelomično znala i prije. U zaključku: ne možeš vjerovati nikome.*
- *Na današnjem satu književnosti mi se posebno svidjelo čitanje ovog ulomka i iznošenje vlastitih misli, razmišljanja i osjećaja. Naučila sam mnogo toga o prijateljstvu, kakav je osjećaj kada te netko iznevjeri i zašto je lijepo imati osobu najboljeg prijatelja koji će uvijek biti uz tebe kad ti je teško.*
- *Sviđalo mi se to što je razgovor na satu bio vrlo opušten i bez stresa te sam zbog toga mogla samouvjereno iznositi svoje stavove. Ponovila sam vrste karakterizacija, proširila sam svoj vokabular novim riječima te sam upoznala ulomak iz romana „Moja slavna prijateljica“.*
- *To što smo imali mogućnost rješavati listić i što smo na početku sata sve komentirali o prijateljstvu. Naučila sam karakterizacije likova.*
- *Profesorica je super i zanimljiva je. Nisam bio previše aktivan, ali sam sa zanimanjem pratio nastavu. Kad smo odgovarali na pitanja iz upitnika, profesorica nam je s radošću objasnila pitanje koje ne razumijemo. Naučio sam više o prijateljstvu.*
- *Kada smo čitali ulomak i onda poslije toga kada smo okarakterizirali 2 glavna lika. Kako da se bolje ponašam i da ne budem umišljen, sebičan i nagao. Da moram prije svega promisliti.*
- *Profesorica je bila otvorena i svaki zadani zadatak nam je dodatno pojasnila što bolje je mogla, došla je izvrsno pripremljena na sat i na pozitivan i zabavan način nam je sve objašnjavala.*
- *Profesorica je dobro postavljala pitanja malo smo detaljnije zajedno riješili jedan ulomak u romanu. Da nažalost ne postoje samo u stvarnosti ljudi poput Lorene.*
- *Svidjelo mi se što smo imali listiće i što smo normalno mogli komunicirati sa studenticom.*
- *Svidjelo mi se to što smo na početku sata svi mogli iznositi svoje mišljenje, svidio mi se tekst koji smo čitali i sviđala mi se tema današnjeg sata. Naučila*

sam bolje tražiti karakterizacije, naučila sam neke pojmove i nešto o prijateljstvu.

- *To što smo ujedno učili, ali bilo je i zanimljivo istovremeno. Utvrdila sam karakterizacije i razmotrila neke stvari o prijateljstvu na drugi pogled, kako nikad nisam.*

Iz citarinih komentara iz anketnog upitnika se može iščitati da su ispitanici, na kraju dvosata hrvatskoga jezika uspjeli iznijeti svoje mišljenje i iskreno te vrlo razumski zaključiti što im se sviđjelo, također svaki se ispitanik izjasnio što je korisno naučio. Kao što se može iščitati, neki su učenici navodili obrazovna postignuća koja su ih obogatila na satima književnosti, dok su pojedini učenici navodili odgojne i moralne komponente koje su im privukle pozornost i obogatile ih kognitivno i afektivno. Posebno ističu kako su obogatili rječnik novim riječima te upotrebu nastavnog listića kao sredstva u nastavi koji im je pomogao u svladavanju ključnih pojmova. Uočili su da su postavljana pitanja i traženi odgovori. Neki su učenici iskreno zaključili kako nisu bili previše aktivni, dok ostali jesu ako su se javili i bili prozvani.

5.7.1. Učeničke reakcije na provedbu dvosata upotrebom procesne drame

U početku sam imala određeni strah hoće li sve što sam zamislila uspjeti oživjeti i završiti uspješno, odnosno povoljnim ishodom. Komentar ravnatelja jedne škole je bio: „Jako hrabro što ste se za potrebe diplomskoga rada odlučili baš za ovu dobnu skupinu i osme razrede!“ Taj komentar je nadvladao moj strah i sve sam počela promatrati iz perspektive izazova i krenula u avanturu. Učenici su izvrsno prihvatili dramsku fikciju. U početku je pomalo izgledalo prezaigrano, ali to možemo pripisati oduševljenju prema novom pristupu kojem se nisu nadali. Kasnije kada je shvaćen smisao i radnja koja se proigravala, postalo je zanimljivo. U jednom dijelu procesne drame izgledalo je kao da se učenici ne dvoume nalaze li se u fikciji ili su u stvarnosti. Također, nisu se obraćali svojim profesoricama hrvatskoga jezika, niti su one trebale reagirati u određenom smislu. Učenička pažnja je bila usmjerena na trenutne dramske situacije te su bez razmišljanja ulazili u uloge i bez poteškoća izašli iz uloge i promišljali o događajima i problemima iz više perspektiva. Često su ulazili i izlazili iz uloga i nisam primijetila da ih je to zasmetalo. Izgledali su opušteno, bilo im je zabavno i sa žarom su iščekivali novu aktivnost te pažljivo slušali pravila.

S ulogom koju sam dodijelila sebi također nisu imali problema. Dapače, ostali su iznenađeni i motivirani za dalje jer se postigao osjećaj ravnopravnosti i postali smo jednaki jer smo zajedno ulazili i izlazili iz uloga. Budući da su glavni likovi djevojčice, vrlo su me iznenadile transformacije dječaka u obje škole koji su s oduševljenjem prihvatili biti u ulozi djevojčica i problematizirati tematiku o kojoj je bilo riječ.

Moja predviđanja uključivala su da će ispitanici svojim improvizacijama biti što sličniji pravoj radnji romana „Moja slavna prijateljica“. Iako je ispitanicima radnja romana nepoznata jer roman nisu prethodno čitali, uspjeli su vrlo vjerodostojno improviziranjem nadograditi vlastite priče koje su slične priči iz romana. Na kraju procesne drame, ispitanici su bili zadovoljni i ponosni što su sudjelovali na takvom satu i poželjeli su još takvih sati. Bili su ponosni na sebe i svoj rad jer su se uspjeli pred grupom izraziti na načine na kakve do sad nisu imali prilike.

5.7.2. Osvrt profesorica hrvatskoga jezika na provedbu dvosata upotrebom procesne drame

U obje škole profesorice hrvatskoga jezika su ovakav način rada procijenile jako korisnim. Naglašavaju da premali broj sati i obaveze na satima hrvatskoga jezika ne dopuštaju provođenje ovakvog pristupa češće u nastavi. Profesorice su primijetile kako su učenici bili maksimalno uključeni i uživali. Čak i učenici koji nisu inače aktivni, uspjeli su se pronaći u nekim aktivnostima, pokazali interes i davali povratne informacije u obliku osmijeha. U jednom od razreda gdje je provedena procesna drama, profesorica se složila da ulaskom u uloge, učenici zapravo unesu i djelomično dio svoje osobnosti što inače teško pokazuju u društvu, ali ovakav se pristup pokazao kao koristan za upoznavanje učenika i njihovih ambicija i potreba. Profesorice su navele da je tematika romana „Moja slavna prijateljica“ vrlo aktualna, učenicima bliska i zanimljiva, ali također procesnom dramom se mogu riješiti i neki problemi ili konfilkti ako postoje u razredu. Sudionici su se bez otpora formirali u skupine, a dječaci su rado ulazili u uloge likova djevojčica. Navodim komentar jedne profesorice hrvatskoga jezika gdje je provedena procesna drama: „*Učenici su nakon tvog sata dali smjernicu za izbor djela za lektiru – uz obavezni nacionalni i svjetski književni "kodeks" žele čitati djela koja problematiziraju njihove vršnjačke teme važne za odrastaje i gradnju sustava*

vrijednosti u suvremenom kontekstu života. U ranom djetinjstvu djeca slušaju priče primjerene toj dobi, u nižima je slično, no kasnije su uglavnom djela u lektiri važna za nacionalnu i svjetsku povijest književnosti, nema priča s temama poput tvoje gdje uče kako se zauzeti za sebe u situacijama nepravde i slično...na dovoljen, asertivan način. Nema ih u školskim knjižnicama dovoljno za sve učenike pa ih i ne stavljamo na popis.“

„Istodobno, i učitelji (73%) i učenici (78%) slažu se da bi učenici trebali sudjelovati u izboru lektirnih djela. (...) Ako će učenici imati slobodu izbora sadržaja za čitanje, zasigurno neće izabrati klasična književna djela kojima nisu sklona, a koje učitelji vide kao nužnu literaturu“ (Gabelica i Težak, 2017, str. 106).

5.7.3. Učeničke reakcije na provedbu dvosata u interpretativnom sustavu

Na početku i predstavljanju, učenicima sam objasnila cilj zašto sam gost na njihovom dvosatu. Rekla sam da mi je drago što ću se družiti baš s populacijom osmih razreda osnovne škole jer smo djelomično u sličnoj poziciji: na kraju jednog obrazovnog razdoblja, s jedne strane učenici koji završavaju osnovnu školu i upisuju srednju školu i ja koja završavam petogodišnji studij. Time sam učenicima poslala poruku da smo u nečemu isti i dala dojam ravnopravnosti s obzirom na trenutne životne okolnosti u kojima se nalazimo. Na njihovim izrazima lica vidjela sam da im je drago što ćemo se družiti i ostavila sam dojam da su važni, stoga je i naša suradnja bila ugodna i pozitivna.

U uvodnom dijelu i kojem smo razgovarali pojedini učenici su se javljali, to su i inače dominantni učenici u razredu koji imaju odlične oratorske sposobnosti i vole se izražavati i komunicirati s profesoricama na satu. Učenici su se najviše rado javljali u motivacijskom dijelu i komentirali izreke o prijateljstvu sa žarom i bili su zadovoljni ovakvim načinom komunikacije. Tražili su povratne informacije i još na to imali potrebu dodati svoj komentar.

Ulomak iz romana im se svidio jer je aktualan, stoga su to oprimjerali i nekim vlastitim iskustvima. Sami su komentirali da su okruženi takvim prijateljstvima koja bude u njima negativna sjećanja, ali opet sjećanja koja su ih ojačala i dala životne lekcije da im se to opet ne ponovi. Samostalni rad su objeručke prihvatili i krenuli odmah na ispisivanje karakterizacija likova u predviđene tablice na nastavnom

listiću. Kod provjere zadataka nudili su više rješenja i različita rješenja, za koja sam tražila dodatna obrazloženja zašto smatraju baš to ispravnim i svaki je učenik koji je bio prozvan to uspješno obrazložio.

Ulomak iz romana koji su učenici upoznali bio je samo segment cjelokupne radnje romana koju su učenici na satima procesne drame imali prilike upoznati. Pojedine učenice je zanimalo što se dalje dogodilo s prijateljstvom dviju djevojčica i kako je sukob riješen. Ovu tajnu im nisam htjela otkriti, već sam im spomenula kako bi bilo poželjno i korisno posuditi i pročitati roman u cijelosti, na što ukazuju rezultati istraživanja da je veći postotak posudbe romana u djevojčica. Iz tih razloga se i procesna drama pokazala koliko je vremenski ekonomična jer je u istom vremenskom razdoblju od dvosata hrvatskoga jezika uspjela obuhvatiti cjelokupnu radnju romana korištenjem dramskih tehnika koje odgovaraju predstavljanju određenih događaja iz romana.

5.7.4. Osvrt profesorica hrvatskoga jezika na provedbu dvosata u interpretativnom sustavu

U obje škole profesorice hrvatskoga jezika su ovakav način interpretiranja prokomentirale pozitivno, međutim realnost je takva da je u višim razredima osnovne škole nastava knjiženosti više usredotočena na usvajanje književnoteorijskih pojmova, stoga malo vremena ostaje za motivacijski dio sata i literarni doživljaj književnog djela. Profesorice su primijetile kako se javljalo i bilo prozvano samo nekoliko učenika koji su i inače aktivni na satima hrvatskoga jezika. Nastavni listić je bio učinkovit i dobro koncipiran jer su u njemu obuhvaćena obrazovna postignuća sata. U jednoj od škola navedeni nastavni listić je poslužio profesorici za evaluaciju nekoliko učenika koji inače ne ispunjavaju školske obaveze vezane za područje knjiženosti, a na ovom dvosatu jesu i to uspješno.

Pohvalno je što su u motivacijskom dijelu bili obuhvaćeni svi učenici i imali su prilike nešto reći, pogotovo prilikom komentiranja izreka gdje su svi sudjelovali i razmišljali te komentirali svojim iskustvom. Korisno je jer su spomenute aktualne teme poput prijateljstva i slave. Učenici su bili pažljivi u svim etapama sata i slušali su upute što je poželjno za svakog budućeg nastavnika u ostvarivanju takvog razrednog ozračja. Obje profesorice su komentirale da sam pažljivo slušala svakog učenika koji je govorio i trudila se dati povratnu informaciju što je poželjno jer ne

smijemo dopustiti da učeničke izjave kakve god one bile ostanu nezapažene. Lijepo su objašnjene nepoznate riječi koje su obogatile rječnik učenika, učenici su čak i zapisivali značenja. Učenici su aktivno i samostalno rješavali nastavni listić, a nakon toga je bilo učinkovito provjeravanje rješenja uz korisne komentare, a učenicima je jasno o čemu je bilo govoreno na dvosatima i sa zadovoljstvom su poželjeli moj povratak u njihove razrede.

Potvrđena je i deseta hipoteza kojom se pretpostavljalo se da će se na satima književnosti gdje se interpretira književno djelo upotrebom procesne drame učenicima svidjeti improvizacije događaja iz romana te uživljanje u likove romana što se može iščitati u učeničkim komentarima te opisanim učeničkim reakcijama i osvrtima profesorica na satima gdje je provođena procesna drama u odnosu na sate na kojima nije. Prema povratnoj informaciji jedne od profesorica hrvatskoga jezika, razred u kojem nije održana procesna drama poželio je da profesorica provede i s njima procesnu dramu „Moja slavna prijateljica“.

6. RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je prikazati učeničke samoprocjene osjećaja uspješnosti, drugačijeg načina interpretacije književnog djela, iznošenja misli, uživljanja u likove na satima književnosti hrvatskoga jezika. Također, ispitalo se zadovoljstvo ispitanika osmih razreda nastavom hrvatskog jezika po područjima koja obuhvaća predmet Hrvatskog jezika prema Nastavnom planu i programu (2013) te se istraživanjem željelo prikazati uvid u razloge po čemu se sati sa studenticom razlikuju od uobičajenih sati sa profesoricama hrvatskoga jezika te hoće li pristup književnom djelu potaknuti učenike na namjeru posudbe i čitanja navedenog književnog djela. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na to kako ispitanici u većem broju ipak više vole sate hrvatskoga jezika gdje se poučava sadržaj iz područja književnosti od nastavnog područja jezika: gramatika i pravopis. Razlog tome je, vjerojatno, što je i sam sadržaj iz područja jezika standardiziran i normiran, nema odstupanja te traži od učenika učenje pravila i normi i neprestano nadograđivanje te isključivo kognitivni napor. Nastava područja književnosti promatra se iz aspekta umjetnosti i kao takva dopušta učenicima određenu razinu otvorenosti kojom učenici mogu unositi i nešto vlastitoga, a tu dominiraju afektivna i psihomotorna komponenta u razvoju osobe. Nastava književnosti dopušta kreiranje misli, stavova i

osjećaja te izražavanje doživljaja na što ukazuju rezultati kojima ispitanici iskazuju mišljenje da im je dopušteno iskreno izražavanje doživljaja na satima književnosti. Općenito vrijedi da ono što osjećamo, povezujemo s iskustvom, u čemu smo slobodni, što možemo mijenjati, često smo tome i skloniji i privrženiji pa čak i uživamo. Uspoređujući održane dvosate na kojima su ispitanici sudjelovali, ispitanici misle da su postignuta obrazovna postignuća, odnosno ponovljene karakterizacije likova. Razlog tome je što je važno organizirati takvu nastavu koja je zasićena sadržajem koji će učinkovito dovesti učenike do cilja koji smo unaprijed postavili. Velika je uloga na organizatorima takve nastave koji moraju težiti odabiru potrebnih pristupa kako bi nastava bila učinkovita, ali i zanimljiva. Pri organizaciji nastave koja će poučavati funkcionalnoj primjeni komunikacijskih kompetencija učenika, na umu treba imati sljedeće spoznaje do kojih se došlo istraživanjem.

Rezultati istraživanja pokazali su da ispitanici misle da su se na oba dvosata književnosti osjećali uspješno što je poželjno na svakom nastavnom satu. Važno je da učenici kreiraju i razvijaju vlastite posebnosti i vještine, a na učitelju je da ih na to usmjeri i da pomogne učenicima iskoristiti dostupne izvore znanja te da ih uputi kako ih dalje razmijeniti s ostalim učenicima u razredu, a kasnije i u stvarnom životu. Jedan od načina izgradnje posebnosti i vještina ostvaruje se strukturiranjem dramskoga svijeta u čemu se vrlo učinkovita pokazala procesna drama. Preuzimanjem i ulaskom u ulogu, učenik promatra svijet očima nekog drugog, cijelo vrijeme se trudi razmišljati, osjećati i postupiti kao ta osoba i u tome aktivno sudjeluje. Na navedenu tvrdnju ukazuju rezultati istraživanja u kojima je veći postotak ispitanika iskazao mišljenje da su na satima interpretacije književnog djela upotrebom procesne drame aktivno sudjelovali u iznošenju misli. Također, na navedenim dvosatima su se ispitanici izjasnili kako smatraju da su se više uspjeli uživjeti u glavne likove jer su preuzimali njihove uloge i aktivno ih igrali i promišljali te djelovali kao oni. Veći je broj ispitanika koji misle da nisu uspjeli razumjeti postupke glavnog lika na tipu sata interpretacije upotrebom procesne drame. Razlog tome je što su ispitanici na satima gdje je bila provedena procesna drama prolazili radnju cjelokupnog književnog djela, odnosno romana, stoga su i mnoštvo radnji romana upoznali na navedenom tipu sata kao što su i dosta svojih improvizacija dodali i nadogradili radnju što je i smisao procesne drame. Na drugom tipu sata, ispitanici su upoznali glavni lik iz ulomka u kojem se dogodio ključan

trenutak za preokret radnje pa se iz toga moglo razumjeti zašto je glavni lik tako postupio u tom trenutku, o čemu se vođenim pitanjima razgovaralo.

Ovim istraživanjem nastojalo se i utjecati na poticanje čitanja i čitateljske kompetencije. Uočena je razlika prema spolu gdje su učenice pokazale veću zainteresiranost za posudbu i čitanje romana, ali razlog tome može biti tematika i ženski glavni likovi romana. Očekivalo se da će djevojčice pokazati veću zainteresiranost i namjeru za posudbu romana jer su glavni likovi njihove vršnjakinje što su navedeni rezultati pokazali. Zanimljivo je to da je izrazito veliki postotak učenika koji su se izjasnili kako nemaju namjeru posuditi i pročitati roman, a rezultati su sljedeći: 72,3% učenika te 58,7% učenica. Cilj je općenito postići „čitanje iz potrebe, sa zanimanjem i sa zadovoljstvom (...) procijeniti svoj izbor i razloge zadovoljstva čitanja jednostavnijih neknjiževnih i književnoumjetničkih tekstova, zadanih i samostalno odabran“ (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011, str. 64).

Najzanimljiviji, najvjerodostojniji i najiskreniji rezultati mogu se iščitati na kraju anketnog upitnika gdje je ispitanicima dozvoljena procjena u kojoj su opisali i obrazložili svoje stavove i mišljenja odgovorima na otvorena pitanja o tome što im se posebno svidjelo te što su korisno naučili. Odgovori su raznoliki, a učenički osvrti obuhvaćaju kognitivne, afektivne i psihomotorne kompetencije koje su postigli na oba tipa dvosata hrvatskoga jezika. Učenički odgovori ukazali su na smjernice koje idu u korist sata gdje je provedena procesna drama. Iskazano je da su uspjeli na kognitivnoj razini utvrditi ključne pojmove, afektivno se izraziti uživljavanjem u likove te se na psihomotornoj razini pokazati događaje iz romana, improvizirajući uživljavanjem u likove i riješiti problemsku situaciju u kojoj su se trenutno nalazili.

7. ZAKLJUČAK

Tendencija suvremenog odgoja i obrazovanja je pripremiti učenike za samostalno učenje korištenjem svih dostupnih izvora znanja, uključujući i učenje otkrivanjem i učenje iskustvom. Procesna se drama pokazala kao odličan alat za propitivanje učeničkih moralnih postupaka i razmišljanja jer je njihova uključenost bila maksimalna, a spontanost pri uživljavanju u zamišljeni dramski svijet izrazito visoka. Mogućnosti korištenja dramskih tehnika i metoda su raznolike, korisne i zabavne, stoga bi učitelji trebali težiti sustavnom obrazovanju za njihovo aktivno provođenje. Upotreba procesne drame u interpretaciji književnog djela ukazala je na

vremensku ekonomičnost jer se njome obuhvatila radnja cijelog romana, u odnosu na klasično oblikovan sat u interpretativnom sustavu gdje razrađen samo ulomak. Rezultati istraživanja pokazuju pozitivne učeničke reakcije, uključujući i pozitivne povratne informacije profesorica hrvatskoga jezika u višim razredima osnovne škole na dramski pristup književnom djelu.

Zaključno, cilj nam je prije svega osposobiti generacije djece koja će htjeti i voljeti komunicirati te se u tome osjećati uspješno, unatoč svim tehnološkim dostignućima kojima su neprestano izloženi. Još uvijek smo u društvu u kojem pravilno izražavanje i visoka razina komunikacijske kompetencije rješava sukobe i održava međuljudske odnose.

Dobiveni rezultati mogu pružiti smjernice za češću provedbu dramskog pristupa u praksi prema potrebnim promjenama za unapređenje učenja i poučavanja u nastavi književnosti.

Daljnja bi se istraživanja mogla posvetiti budućim istraživanjima ovog područja:

1. Koje odgojne, obrazovne i funkcionalne ciljeve možemo postići u interpretaciji književnog djela upotrebom procesne drame?
2. Želi li se interpretacijom književnog djela upotrebom procesne drame postići literarni doživljaj djela ili ukazati na književnoteorijsku kvalitetu djela?
3. Kako interpretirati književno djelo upotrebom procesne drame, a da tema nije aktualna i bliska učenicima?
4. Može li se interpretacijom književnog djela upotrebom procesne drame pružiti učenicima zadovoljstvo u nastavi književnosti prema njihovim različitim predznanjima, motivaciji i individualnim osobinama?
5. Može li se interpretacijom književnog djela upotrebom procesne drame povećati čitateljska publika tinejdžerske populacije čitatelja?

LITERATURA

1. Barat, R., Blagus, S., Čubrilo, S., Đurđević, S., Juričev-Dumpavlov, M., Jurić Stanković, N., Krušić, V., Pacek-Balja, S., Roginek, N., Stojićević, D., Šojer, J., Štefan, J. (2017): *Odgoj za građanstvo, odgoj za život: priručnih aktivnih metoda za građanski odgoj i obrazovanje s primjerima dobre prakse*. Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj, Školska knjiga
2. Bežen, A. (2008). *Metodika-znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Zagreb: Profil
3. Bežen, A., Budinski, V., Kolar Billege, M. (2012). *Što, zašto, kako u poučavanju hrvatskoga jezika*. Zagreb: Profil
4. Diklić, Z., Težak, D., Zalar, I. (1996). *Primjeri iz dječje književnosti*. Zagreb: DiVič
5. Dulčić, A. (2003). *Etički kodeks istraživanja s djecom*. Zagreb: Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži <<http://www.ufzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2013/12/Eticki-kodeks-istrazivanja-s-djecom.pdf>> (4.3.2018.)
6. Gabelica, M., Težak, D. (2017). *Kreativni pristup lektiri*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
7. Grosman, M. (2010). *U obranu čitanja: čitatelj i književnost u 21. stoljeću*. Zagreb: Algoritam
8. Gruić, I. (2002). *Prolaz u zamišljeni svijet: procesna drama ili drama u nastajanju*. Zagreb: Golden marketing
9. Guljašević, I. (2013) *Moja slavna prijateljica*. Zagreb: Igubuka d.o.o.
10. Kajić, R. (1981). *Roman u sustavu problemske nastave*. Zagreb: Školska knjiga
11. Krušić, V. (2002). *Što sve može drama?*.
<http://www.hcdo.hr/knjiznica/knjiz_vlado.htm> (14.08.2018.)
12. Lugomer, V. (2000). *Dramski odgoj u nastavi*.
<<http://www.hcdo.hr/knjiznica/strucni-clanci/valentina-kamber-dramski-odgoj-u-nastavi/>> (01.08.2018.)
13. Mužić, V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa

14. Nacionalni okvirni kurikulum (2011). *Hrvatski jezik*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH.
15. Nastavni plan i program za osnovnu školu (2013). *Odgojno-obrazovna područja općega obveznoga i srednjoškolskoga obrazovanja*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
16. Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike –Razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*. Zagreb: Alfa.
17. Rosandić, D. (2005). *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga
18. Solar, M. (2005). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga
19. Visinko, K. (2008). O hrvatskoj književnosti za mladež. *Kolo*, br.3-4, <<http://www.matica.hr/kolo/309/o-hrvatskoj-knjizevnosti-za-mladez-20532/>> (16.08.2018.)
20. Vukojević, Z. (2016). Mišljenje učitelja razredne nastave o primjeni dramskih postupaka u nastavi hrvatskoga jezika: kvalitativna analiza. *Napredak*. Vol.157, br.3, str. 361-377.

PRILOG 1.

IZJAVA

kojom, ja, _____, roditelj/skrbnik
(ime i prezime roditelja/skrbnika)

učenika/ce _____, razreda _____,
(ime i prezime učenika/ce)

_____, u _____,
(naziv škole) (mjesto škole)

dajem suglasnost za sudjelovanje mog djeteta/štićenika u istraživanju u svrhu diplomskog rada koje provodi studentica pete godine *integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog studija: Učiteljski studij u Zagrebu.*

Istraživanje je u okviru nastavnog predmeta *Hrvatski jezik*; područje književnosti: ispunjavanje anonimnog anketnog upitnika i sudjelovanje na dva nastavna sata pod vodstvom studentice.

Dio istraživanja bit će korišten u svrhu izlaganja teme diplomskoga rada: ***Interpretacija književnog djela upotrebom procesne drame*** u svrhu poticanja čitateljske sposobnosti učenika u nastavi.

Istraživanje se provodi u skladu s *Etičkim kodeksom istraživanja s djecom*. Rezultati anketnih upitnika bit će korišteni poštujući princip anonimnosti.

Datum i mjesto:

Potpis roditelja/skrbnika

PRILOG 2.

osnovna škola: Osnovna škola		školska godina: 2017/2018.	
studentica: Sanja Dumić Trajanje: 2 školska sata	razred: 8. razred	nadnevak:	mentor: doc.dr.sc. Iva Gruić
PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA HRVATSKOGA JEZIKA			
NASTAVNO PODRUČJE / NASTAVNA TEMA:	Književnost / Lik u književnome djelu		
NASTAVNA JEDINICA:	<i>Moja slavna prijateljica, Ivana Guljašević</i>		
KLJUČNI POJMOVI:	Etička karakterizacija, psihološka karakterizacija, socijalna karakterizacija, motiviranost postupaka lika		
OBRAZOVNA POSTIGNUĆA	Uočiti značajke lika u književnome djelu, prepoznavati načine karakterizacije lika u književnome djelu; uočiti motiviranost postupaka likova i njihove međuođnose, poticati zanimanje za književno djelo, razumijeti sadržaj romana, razvijati sposobnost slušanja, poticati govorno i pisano stvaralaštvo, poticati izražavanje vlastitih misli i osjećaja.		
OBRAZOVNO- FUNKCIONALNE ZADAĆE	Spoznavanje i doživljavanje, tj. primanje (repcija) književnog djela, odnosi među likovima, ponašanje lika, slušanje sugovornika i govorenje, stvaralačko pisanje, sporazumijevanje hrvatskim književnim jezikom, stvaranje zajedničke priče prema poticaju.		
ODGOJNE ZADAĆE:	Prikazati vrijednosti prijateljstva, iskušenje prijateljstva, ukazati na potrebne vrline za održavanje tinejdžerskog prijateljstva, uočiti kakve okolnosti donosi život slavnih...		
NASTAVNE METODE:	Metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja, metoda demonstracije, metoda govorenja, metoda slušanja, metoda rada na tekstu, metoda pisanja, metoda čitanja		

OBLICI RADA:	Razgovor u krugu, oblik rada u paru, oblik rada u skupinama, frontalni oblik rada
KORELACIJA	<p>Unutarpredmetna:</p> <p>9. Pismo; otvoreno i zatvoreno pismo</p> <p>- Čitanje, pisanje, govorenje, slušanje</p> <p>Međupredmetne teme:</p> <p>1. Osobni i socijalni razvoj</p> <p>2. Građanski odgoj i obrazovanje</p>
METODIČKI SUSTAVI:	<p>KOMUNIKACIJSKI- sadržaj književnog teksta raščlanjuje se na sadržajne cjeline koje se uključuju u komunikacijske situacije s raznim oblicima i metodama rada; učenici književni tekst upoznaju u lancu komunikacijskih situacija u osnovi teorija književnoestetetske komunikacije</p> <p>PROBLEMSKI- književni tekst je predložak za rješavanje problema koje postavlja učitelj; učitelj organizira samostalni rad učenika u rješavanju problema, u osnovi teorija problemske nastave</p>
NASTAVNI IZVORI, SREDSTVA, MEDIJI I POMAGALA:	<p>Roman <i>Moja slavna prijateljica</i> Ivane Guljašević, papir, olovka, papiri s prepričanim ulomcima iz romana, dva hamer papira s nacrtanim obrisima glavnih likova, umna mapa-nastavni listić za domaću zadaću</p> <p>dramske igre, vježbe i tehnike:</p> <p>„Ime, emocija“, „Vjetar puše za...“, „Vruća stolica“, „Jedan dan u životu-slavne osobe“, „Pripremljena improvizacija“, „Figura na zidu“, „Uprizoreno scensko igranje događaja“, „Tunel misli“, „Pisanje pisma“,</p>

TIJEK IZVOĐENJA NASTAVNE JEDINICE			
NASTAVNA ETAPA NASTAVNA SITUACIJA	SADRŽAJ NASTAVNE ETAPE (SITUACIJE)	NASTAVNE METODE I OBLICI RADA	ZADAĆE NASTAVNE ETAPE (SITUACIJE)
1. <u>UVODNI DIO</u>	<p><u>Igra za zagrijavanje: „Ime, emocija“</u></p> <p>- Sjedimo u krugu, prvoj osobi s lijeve strane treba izgovoriti ime kao da ju volim/molim/ljuta sam na nju.</p> <p><u>Igra za zagrijavanje: „Vjetar puše za...“</u></p> <p>-Učenici sjede u krugu, učiteljica je sa strane i izgovara tvrdnje. Svi igrači koji prepoznaju svoje tvrdnje ustaju sa svoga stolca i mijenjaju mjesta.</p> <p><i>Vjetar puše za...</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>sve one koji ne mogu zamisliti život bez prijatelja</i> 2. <i>sve one koji imaju najbolje prijatelje</i> 3. <i>sve one koji su bili iznevjereni u prijateljstvu</i> 4. <i>sve one koji su iznevjerili prijatelja</i> 5. <i>sve koji se druže s prijateljima preko društvene mreže Facebook</i> <p><u>Dramska tehnika: Jedan dan u životu slavne osobe</u></p> <p>- Učenici u paru, u razgovoru dvije najbolje prijateljice ili dva najbolja prijatelja izvode kako bi izgledao jedan dan u životu slavne osobe tinejdžerske dobi.</p> <p>- Konkretizirati kako je postignuta slava (ples, gluma, pjevanje u bendu, suradnja s nekim poznatim pjevačem...)</p>	<p>Razgovor u krugu</p> <p>Metoda razgovora Metoda govorenja Metoda slušanja</p> <p>Razgovor u krugu</p> <p>Metoda razgovora Metoda govorenja Metoda slušanja</p> <p>Oblik rada u paru Metoda razgovora Metoda demonstracije</p>	<p>Stvoriti ugodno razredno ozračje. Razvijati sposobnost iskazivanja emocija i znati ih razlikovati.</p> <p>Različitim tvrdnjama obuhvatiti sve učenike i uključiti ih u aktivnosti koje slijede. Motivirati učenike i uvesti ih u sadržaj koji slijedi radnju s početka romana „Moja slavna prijateljica“.</p> <p>Pokušati zamisliti kako se postaje slavan, što čini slavu. Zamisliti kako provodi dan slavna osoba, kako se ponaša, kako djeluje na ljude kojima je okružena.</p>

<p>2. <u>SREDIŠNJI DIO</u></p>	<p>Učiteljica je u ulozi voditelja procesa, daje potrebne informacije, potiče učenike, prati tijek procesa te ga usmjerava željenom cilju, učenici su aktivni sudionici procesa.</p> <p><u>Dramska tehnika: Pripremljena improvizacija; Istovremeni rad manjih skupina u ulozi</u></p> <p>-Sudionici su podijeljeni u četiri grupe koje istovremeno žive u nekom zamišljenom svijetu. Nakon što se grupama objasni zadatak, one funkcioniraju samostalno. Grupe učenika pripremaju odvojene improvizacije, dok jedna grupa prikazuje svoju improvizaciju, ostale gledaju.</p> <p>Prepričana scena je dio romana. (prilog 1) Svaka skupina dobiva prepričanu scenu na papiriću. Slijedi razgovor o toj sceni te improvizacija učenika.</p> <p>„POKUŠAJTE U SKUPINAMA IMPROVIZIRATI NAVEDENU SITUACIJU IZ ROMANA!“</p> <p><u>Izlazak iz uloge</u></p> <p>„BISTE LI VOLJELI IMATI OVAKVU PRIJATELJICU ILI PRIJATELJA?“</p> <p>„JESTE LI DOŽIVJELI SLIČNU SITUACIJU?“</p> <p>„PODSJEĆAJU LI VAS NA NEŠTO OVE SITUACIJE?“</p> <p>„KOJE MOTIVE IMAJU SPOMENUTI LIKOVI?“</p> <p>„KAKO SE OSJEĆA MIA?“</p> <p>„KAKO MIA DOŽIVLJAVA PRIJATELJSTVO, A KAKO LORENA?“</p>	<p>Oblik rada u skupini</p> <p>Metoda rada na tekstu</p> <p>Metoda čitanja</p> <p>Improvizacija</p> <p>Frontalni oblik rada</p> <p>Metoda razgovora</p> <p>Metoda govorenja</p> <p>Metoda slušanja</p>	<p>Upoznati učenike sa sadržajem romana na temelju prepričanih ulomaka iz romana.</p> <p>Prikazati učenicima sadržaj romana gdje se odvija zaplet radnje.</p> <p>Početak procesne drame i uspostavljanje okvira polazne dramske situacije, doznačiti uloge, nakratko pokrenuti dramske aktivnosti.</p> <p>Sažimanje i zaključivanje prethodne etape procesne drame.</p>
--------------------------------	---	--	---

	<p>„MISLITE LI DA JE LORENI POMOGAO OČEV POSAO U STJECANJU SLAVE?“</p> <p>„ŠTO UOPĆE ZNAČI BITI SLAVAN?“</p> <p>„ŽELITE LI VI BITI SLAVNI?“</p> <p>OBRAZLOŽITE SVOJE ODGOVORE!</p> <p style="text-align: center;"><u>Figura na zidu</u></p> <p>Ponavljanje vrsta karakterizacija likova.</p> <p>Na dva hamer papira nalaze se nacrtani obrisi likova Mie i Lorene. Magnetom su pričvršćeni na ploči. Svaka će skupina svakom od navedenih likova zapisati osobinu ili pojam koji se odnosi na tog lika, a vezan je za određenu karakterizaciju.</p> <p>Nakon obavljenog zadatka slijedi razgovor o dobivenim rješenjima.</p> <p>SOCIJALNA KARAKTERIZACIJA karakterizacija koja određuje društveni položaj lika</p> <p>PSIHOLOŠKA KARAKTERIZACIJA govori o osjećajima lika, njegovim unutarnjim stanjima</p> <p>ETIČKA KARAKTERIZACIJA govori o odnosu lika prema drugim likovima, njegovim stavovima, ponašanju, odnosu prema ljudskim vrijednostima</p> <p style="text-align: center;"><u>Uprizoreno scensko igranje događaja:</u> <u>inačica pripremljene improvizacije</u></p> <p>„Razočarana Mia ošamari Lorenu pred cijelim razredom! Mia završi kod ravnateljice, a pozvani su i njeni roditelji. U</p>	<p>Frontalni oblik rada Metoda izlaganja Metoda pisanja</p> <p>Oblik rada u skupini</p> <p>Improvizacija Metoda rada na tekstu Metoda čitanja</p> <p>Frontalni oblik rada Metoda razgovora</p>	<p><u>Određenje likova:</u></p> <p>Lorena- djevojka čiji je otac postao direktor diskografske kuće, postaje omiljenija u društvu. Ostali učenici razreda se dive Loreni.</p> <p>Mia- najbolja Lorenina prijateljica, sretna zbog vijesti, sretna zbog Lorene i njihovog prijateljstva, ali ju Lorena ne doživljava previše, preuzela je dominaciju u društvu</p> <p>Učenici određuju likove i njihove karakteristike i ponašanje.</p> <p>Pokušati se uživjeti u likove, njihove emocije. Biti u ulozi dominantne osobe, od one koja to nije.</p> <p>Pripremiti kratak, improviziran scenski nastup.</p> <p>Probuditi kod učenika osjećaj što za njih predstavlja prijateljstvo te kako se odnose prijatelji u takvom odnosu. Spoznati emocionalno stanje lika Mie.</p>
--	---	--	--

	<p><i>međuvremenu Lorena je istrgnula iz Mijine bilježnice s njenim potpisom, njenih 10 NAJ, stoga Mia nije imala nikakve dokaze koji bi joj poslužili za obranu.“</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Zadatak je izvesti tijekom razgovora u ravnateljčinom uredu. Nakon što učiteljica definira sadržaj improvizacije, sve grupe pripremaju isti scenski prikaz. <p>Likovi koji nastupaju u ravnateljčinom uredu: Mia, Lorena, Mijini roditelji, ravnateljica i razrednica. (6 osoba)</p> <p style="text-align: center;"><u>Izlazak iz uloge</u></p> <p>„HOĆE LI MIA, NAKON SVEGA I DALJE LORENU SMATRATI PRIJATELJICOM?“</p> <p>„MOŽE LI SE OVAJ ODNOS POPRAVITI? VRATITI NA STARO?“</p> <p style="text-align: center;"><u>Učiteljica u ulozi</u></p> <p>Učiteljica ispriča ulomak iz romana. (Prilog 2)</p> <p>Učiteljica preuzima ulogu Mie, odijeva traper košulju. Po tom predmetu, učenici znaju da je učiteljica u ulozi. Skidajući košulju, učiteljica izlazi iz uloge. Učiteljica predstavlja učenicima ulomak iz romana kao stranicu dnevnika.</p>	<p>Metoda slušanja</p> <p>Frontalni oblik rada Metoda slušanja Metoda govorenja Metoda demonstracije Metoda rada na tekstu</p> <p>Frontalni oblik rada Metoda razgovora Metoda govorenja Metoda slušanja</p>	<p>Sudionici zamišljaju što im voditelj sugerira. Ova tehnika okuplja grupu jer svi sudionici imaju sličnu, zajedničku sliku.</p> <p>Osvjestiti vrijednost prijateljstva i primijetiti da pravo prijateljstvo opstaje, unatoč raznim iskušenjima.</p> <p>Postavljati pitanja iz različitih perspektiva, promišljati o sadržaju iz različitih uloga.</p>
--	--	--	---

	<p style="text-align: center;"><u>Vježba: Vruća stolica</u></p> <p>Na stolicu sjeda učenik u ulozi Mie, ostali učenici unakrsno ispituju Miu kako se osjeća. Tijekom vježbe se mogu kreirati i dodatni podaci o liku. Više se učenika može naći u ulozi Mie. Učenici mogu postavljati pitanja iz različitih uloga. Mogu postaviti pitanja kao likovi koje određuje učiteljica, ali mogu pitati i privatsno kao osobe stvarne koje jesu.</p> <p>Uloge iz koje se postavljaju pitanja su: razrednica, baka, djevojčica iz parka, učenik osmog razreda.</p> <p>Učiteljica je u ulozi i također, usmjerava tijek ispitivanja pitanjima:</p> <p>„KAKO SE OSJEĆAŠ NAKON DOŽIVLJENE NEPRAVDE?“</p> <p>„ZAŠTO TI SE RUGAJU?“</p> <p>„VIDIŠ LI IZLAZ IZ SITUACIJE?“</p> <p>„KAKO BI SE TREBALA PONAŠATI?“</p> <p>„ŠTO ĆEŠ UČINITI?“</p> <p>„SMETA LI TI NEVIDILJIVOST?“</p> <p><u>Tunel misli</u></p> <p><i>„A onda se jednog ranog proljetnog dana koji se probudio sunčan i bistar, gotovo hrskav u svojoj svježini, dogodilo nešto jako neobično. Na svim klupama u razredu stajale su zelenoplave kuverte. I na mojoj. Prvo sam pomislila da je zabuna, ali na kuverti je pisalo moje ime. Velikim slovima. Ja sam prva dolazila u razred i pitala sam se tko je i kad stavio te kuverte na klupe.</i></p>	<p>Frontalni oblik rada Metoda slušanja</p>	<p>Učenik/učenica koja predstavlja Miu prolazi kroz tunel koji sačinjavaju ostali učenici koji jezgrovito (jedna riječ, rečenica) savjetuju pojedinca koji prolazi tunelom i koji na kraju donosi odluku što učiniti na temelju savjeta, a ne iz privatnog doživljaja.</p>
--	---	---	--

<p>3. <u>ZAVRŠNI DIO</u></p>	<p><i>Najjednostavnije bi bilo da sam je otvorila i pročitala, ali me nekako bilo strah. Pa sam prevrtala kuvertu u ruci i gledala kroz prozor ne bih li ugledala tog tajanstvenog tekliča. Ali na dvorištu još nije bilo nikoga. A onda sam se ohrabrila. Srce mi je snažno tuklo dok sam otvarala zelenoplavu kuvertu i vadila iz nje pozivnicu. A još jače mi je tuklo kad sam vidjela da je to pozivnica za rođendanski tulum. MARKOV rođendanski tulum. Marko me zvao na svoj rođendan! Marko me zvao! Mene je zvao! Srce mi je toliko tuklo da sam ga mogla vidjeti kroz majicu i vestu kako poskakuje.“</i></p> <p>„ŠTO MISLITE KOGA PREDSTAVLJA MARKO U RAZREDU?“</p> <p>Učenici biraju učenika/učenicu koji/koja će glumiti Miu, a ostali će učenici savjetovati Miu hoće li ići na rođendan ili ne u jednoj rečenici.</p> <p style="text-align: center;"><u>Istovremeni rad u grupama</u> <u>„Pisanje pisma“</u></p> <p>Pisanje pisma Loreni u grupama. (prilog 3)</p> <p>Pismo se piše iz Mijinog stajališta.</p> <p><i>„Za Miu je prijateljstvo bilo nešto lijepo, iskreno, obojano ružičastom bojom, kasnije je to isto postalo sivo nebo premreženo oblacima iz kojih u svakom trenutku može pljusnuti kiša, ali kiša suza.“</i></p> <p><i>Neke smjernice pisanja:</i></p>	<p>Oblik rada u skupinama Metoda pisanja</p>	<p>U pismu, učenici imaju pravo postupiti da opraštaju Loreni ili da kreću dalje sa životom u kojem više nema mjesta za Lorenino prijateljstvo.</p> <p>Poštivati pravila o pisanju pisma.</p>
------------------------------	--	--	---

	<p>Kako se obratiti Loreni nakon svega? Opisati Mijine osjećaje! Što je Mia očekivala od prijateljstva? Kako je Mia doživljavala najbolje prijateljstvo, a kako Lorena? Koje vrijednosti su poružene?</p>		
--	--	--	--

LITERATURA

1. Bežen, A. (2008). *Metodika-znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Zagreb: Profil
2. Bežen, A., Budinski, V., Kolar Billege, M. (2012). *Što, zašto, kako u poučavanju hrvatskoga jezika*. Zagreb: Profil
3. Čubrilo, S., Krušić, V., Rimac Jurinović, M. (2017). *Odgoj za građanstvo, odgoj za život*. Zagreb: Školska knjiga
4. Gruić, I. (2002). *Prolaz u zamišljeni svijet*. Zagreb:Golden marketing
5. Guljašević, I. (2013). *Moja slavna prijateljica*. Zagreb: Igubuka d.o.o.
6. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. (2013). *Hrvatski pravopis*. Zagreb.
7. MZOS. (2013). *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb.

PRILOZI PRIPREME

Prilog 1

1.GRUPA

Mia i Lorena su najbolje prijateljice koje žive u istoj zgradi i idu u isti 8. razred. Mia s Lorenom ispisuje svojih **10 NAJ** stvari (naj: film, boja, pjesma, hrana, piće, doba dana, najdraži komad odjeće, godišnje doba, prijevozno sredstvo, knjiga), u slučaju ako će postati slavna da ima pripremljeno što će reći novinarima prilikom intervjuiranja. Mia smišlja **10 NAJ**, međutim ne takvih da se tiču nje, već osmišlja takve stvari koje djeluju otmjenije, neuobičajeno i nesvakidašnje, ono što će se više svidjeti obožavateljima. Lorena i Mia dijele sve tajne (simpatije, događaje, ideje), provode zajedno trenutke i nakon nastave, ne vole djevojku Helenu jer ih nije pozvala na rođendan i djeluje umišljeno. Lorena se zaljubljuje u Slatkića, a tu tajnu njena najbolja prijateljica Mia zna.

2.GRUPA

Mia i Lorena su najbolje prijateljice koje žive u istoj zgradi i idu u isti 8.razred. Lorenin otac je dobio novi posao direktora diskografske izdavačke kuće. To je značilo da će njih dvije sada lako doći do karata za koncerte omiljenih bendova i biti važne u društvu. Tu po prvi puta dolazi do iskušenja njihovo prijateljstvo jer Lorena smatra da joj Mia otima slavu družeći se s njom jer je ipak Lorenin otac je direktor diskografske kuće i ostali prijatelji u razredu će isključivo preko nje doći do karata za neki koncert. Bitan trenutak je bio koncert jednog punk

benda gdje su Lorena i Mia imale priliku upoznati članove benda nakon koncerta. Lorenin otac je samo Lorenu upoznao s članovima benda, dok je Mia čekala sama u hodniku.

3.GRUPA

Mia i Lorena su najbolje prijateljice koje žive u istoj zgradi i idu u isti 8. razred. Lorena objavljuje svoj prvi CD „Moja prva ljubav“, inače je imala sluha i lijepo pjevala. Miji je smetalo što je to saznala kad i ostali u razredu, a najbolje prijateljice su. Lorena na to reagira tako da ona ispdane žrtva u cijeloj priči, pri tome optuži Miu da se ne želi veseliti Loreninoj slavi. Lorena snima prvi spot gdje je ona dominantna, zanemaruje Miu i uzima u spot Helenu-manekenku (koju Lorena i Mia ne vole jer je umišljena), Lorena navodi da je Mia preobična za snimanje njenog spota. Mia svejedno oprašta Loreni njene postupke i istinski je sretna što je njena prijateljica Lorena uspješna. Lorena je sve više posvećena karijeri, izostaje s nastave i manje se druži s Mijom.

4.GRUPA

Mia i Lorena su najbolje prijateljice koje žive u istoj zgradi i idu u isti 8. razred. Ključan trenutak kada njihovo prijateljstvo propada je kada je u časopisu *Teensovc* izašao Lorenin intervju u kojem ona iznosi svojih **10 NAJ** stvari, odnosno Mijinih **10 NAJ** stvari koje su zajedno pisale u slučaju da Mia postane slavna. Miu to strašno zasmeta i zaboli, međutim Lorena ju ne doživljava, već uživa u svojoj popularnosti.

Prilog 2

UČITELJICA U ULOZI (ulomak iz romana *Moja slavna prijateljica*)

„Prvih nekoliko dana provela sam u wc-u na školjci i uglavnom sam plakala. A kad ne bih bila na wc-u, onda sam bila predmet ismijavanja. Rugati mi se i vrijeđati me bila je općeprihvaćena forma ponašanja i to se nikomu pristojnom nije činilo zlo pa su tu formu ponašanja objeručke prihvatili. Ali nakon nekog vremena više nisam bila toliko zanimljiva. Umorili su se, valjda. Osim toga, neki novi događaji zasjenili su moj. Nastavnici me nisu prozivali. Moje ocjene bazirale su se isključivo na pisanim testovima...Dugo vremena osjećala sam se kao da sam na glasnom vrtuljku u mutnoj vodi. Svu energiju koristila sam za disanje i osnovno preživljavanje, ali otkad sam postala nevidljiva, kao da je pala koprena s mojih očiju. Počela sam opet primjećivati stvari i događaje oko sebe. A interesantno je da čovjek, kad je nevidljiv, svašta vidi i čuje. Jedino što me još znalo dovesti do suza bila je činjenica da to nisam ni s kim mogla podijeliti. Upravo tada bih shvatila svu dubinu izjave da je čovjek društveno biće i da ne može opstati sam.“

Prilog 3

Pisanje pisma; oblik rada u skupini

„Za Miu je prijateljstvo bilo nešto lijepo, iskreno, obojano ružičastom bojom, kasnije je to isto postalo sivo nebo premreženo oblacima iz kojih u svakom trenutku može pljusnuti kiša, ali kiša suza.“

Neke smjernice pisanja:

Kako se obratiti Loreni nakon svega? Opisati Mijine osjećaje!

Što je Mia očekivala od prijateljstva?

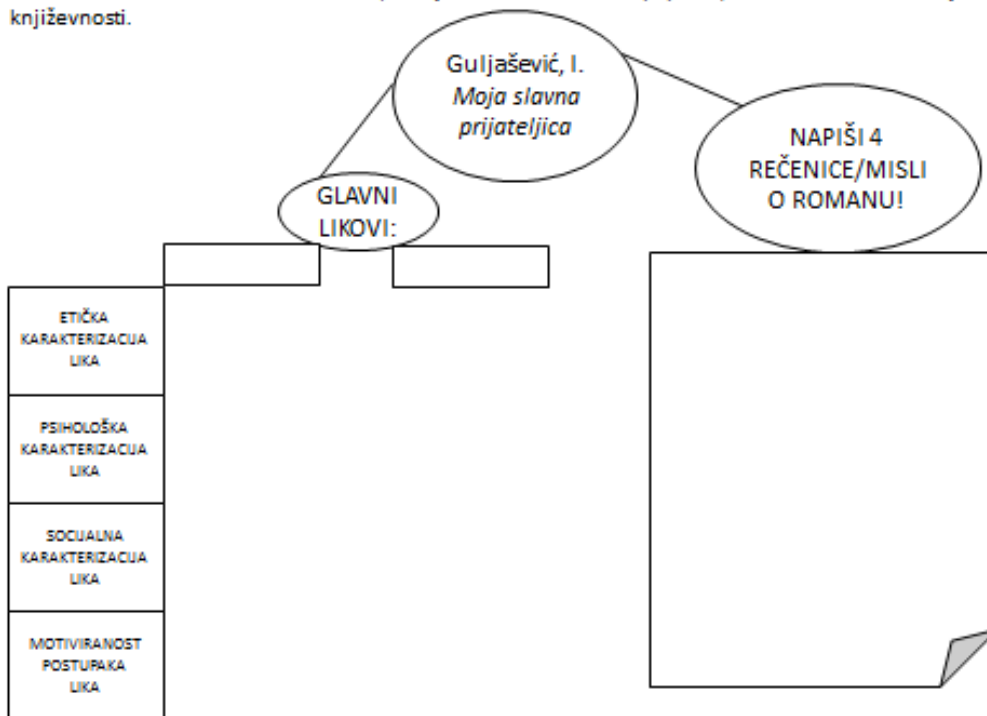
Kako je Mia doživljavala najbolje prijateljstvo, a kako Lorena?

Koje vrijednosti su porušene?

Prilog 4

Nastavni list; umna mapa za usustavljanje sadržaja – domaća zadaća

Na nastavnom listu nalazi se *umna mapa* koju trebaš samostalno popuniti, a odnosi se na današnji sat književnosti.

PRILOG 3.

osnovna škola: Osnovna škola		školska godina: 2017/2018.	
studentica: Sanja Dumić Trajanje: 2 školska sata	razred: 8. razred	nadnevak:	mentor: doc.dr.sc. Iva Gruić
PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA HRVATSKOGA JEZIKA			
NASTAVNO PODRUČJE / NASTAVNA TEMA:	Književnost / Lik u književnome djelu		
NASTAVNA JEDINICA:	<i>Moja slavna prijateljica, Ivana Guljašević</i>		
KLJUČNI POJMOVI:	Etička karakterizacija, psihološka karakterizacija, socijalna karakterizacija, motiviranost postupaka lika		
OBRAZOVNA POSTIGNUĆA	Uočiti značajke lika u književnome djelu, prepoznati načine karakterizacije lika u književnome djelu; uočiti motiviranost postupaka likova i njihove međudnose, poticati zanimanje za književno djelo, razumijeti sadržaj romana, razvijati sposobnost slušanja, poticati govorno i pisano stvaralaštvo, poticati izražavanje vlastitih misli i osjećaja.		
OBRAZOVNO- FUNKCIONALNE ZADAĆE	Spoznavanje i doživljavanje, tj. primanje (receptija) književnog djela, odnosi među likovima, ponašanje lika, slušanje sugovornika i govorenje, stvaralačko pisanje, sporazumijevanje hrvatskim književnim jezikom, stvaranje zajedničke priče prema poticaju.		
ODGOJNE ZADAĆE:	Prikazati vrijednosti prijateljstva, iskušanje prijateljstva, ukazati na potrebne vrline za održavanje tinejdžerskog prijateljstva, uočiti kakve okolnosti donosi život slavnih...		

NASTAVNE METODE:	Metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja, metoda govorenja, metoda slušanja, metoda rada na tekstu, metoda pisanja
OBLICI RADA:	Oblik samostalnog rada, frontalni oblik rada
KORELACIJA	Unutarpredmetna: 9. Pismo; otvoreno i zatvoreno pismo - Čitanje, pisanje, govorenje, slušanje Međupredmetne teme: 1. Osobni i socijalni razvoj 2. Građanski odgoj i obrazovanje
METODIČKI SUSTAVI:	INTERPRETATIVNI- književno djelo je jezična umjetnina koja pobuđuje estetske doživljaje i razmišljanja, a upoznavanje s njim je doživljajni i spoznajni proces. Važan jezik djela; učitelj polazi od doživljaja književnog djela, a zatim ga interpretira s učenicima, u osnovi teorija interpretacije
NASTAVNI IZVORI, SREDSTVA, MEDIJI I POMAGALA:	Roman <i>Moja slavna prijateljica</i> Ivane Guljašević, papir, olovka, nastavni listić, ključni pojmovi pričvršćeni magnetom na ploči

TIJEK IZVOĐENJA NASTAVNE JEDINICE			
NASTAVNA ETAPA NASTAVNA SITUACIJA	SADRŽAJ NASTAVNE ETAPE (SITUACIJE)	NASTAVNE METODE I OBLICI RADA	ZADAĆE NASTAVNE ETAPE (SITUACIJE)
Emocionalno- intelektualna motivacija	<p>Učiteljica započinje razgovor s učenicima o prijateljstvu.</p> <p><i>Zadatak je u bilježnicu zapisati pet asocijacija o prijateljstvu.</i></p> <p>Nakon što učenici zapišu asocijacije, svatko će ih redom pročitati. Nakon toga, slijedi komentiranje i razgovor o nekim asocijacijama koje su zanimljive ili su se često ponovile.</p> <p>Učiteljica čita neke izreke o prijateljstvu koje zajedno s učenicima komentira:</p> <ol style="list-style-type: none"> <i>Želite li imati prijatelje među ljudima, morate za njih nešto učiniti, morate im posvetiti vremena, energije nesebične ljubavi i pažnje.</i> <i>Prijatelj je netko tko razumije tvoju prošlost, vjeruje u tvoju budućnost i prihvaća te danas onakvim kakav jesi.</i> <i>Prijatelje stvara sreća, a nesreća ih provjerava.</i> <i>Loš je prijatelj kao sjena. Kad je dan sunčan, ne možeš ga se osloboditi, a kad je tmurno, ne možeš ga naći.</i> <i>Tko ti priča o tuđim manama, drugima će pričati o tvojima.</i> <p>ŠTO ZA VAS ZNAČI PRIJATELJSTVO?</p> <p>ŠTO ZA VAS ZNAČI IMATI PRIJATELJA?</p> <p>ŠTO POVEZUJE PRIJATELJE?</p> <p>KAKO PRIJATELJI PROVODE ZAJEDNIČKO VRIJEME?</p> <p>IMATE LI NAJBOLJEG PRIJATELJA?</p> <p>JESTE LI IKADA BILI IZNEVJERENI U PRIJATELJSTVU?</p>	<p>Metoda razgovora Metoda slušanja Metoda pisanja</p> <p>Frontalni oblik rada</p> <p>Metoda čitanja Metoda slušanja Metoda razgovora</p>	<p>Stvoriti ugodno razredno ozračje. Razvijati sposobnost iskazivanja emocija i znati ih razlikovati.</p> <p>Prethodno navedeni razgovor u službi je motivacije koja omogućava emocionalnu povezanost s likovima u književnom djelu koje će učenici upoznati.</p> <p>Promišljati o prijateljstvu iz riječi izreka. Znati protumačiti preneseno značenje izreke. Pokušati uočiti smisao i poruku izreke.</p>

	<p>JESTE LI IKADA IZNEVJERILI PRIJATELJA?</p> <p>ŠTO ZNAČI POSTATI SLAVAN/POPULARAN U DRUŠTVU?</p>		
Najava i lokalizacija teksta	<p>Učiteljica najavljuje ulomak iz romana <i>Moja slavna prijateljica</i> spisateljice Ivane Guljašević.</p> <p>Učiteljica ukratko ispriča zanimljivosti iz života spisateljice.</p>	<p>Frontalni oblik rada</p> <p>Metoda usmenog izlaganja</p>	<p>Upoznati učenike s književnim djelom i spisateljicom djela.</p>
Izražajno čitanje teksta	<p>Učiteljica izražajno (interpretativno) čita tekst ulomka iz romana. Učenici su udobno smješteni, opušteni i usmjereni na slušanje i primanje teksta.</p>	<p>Frontalni oblik rada</p> <p>Metoda čitanja i rada na tekstu</p> <p>Metoda slušanja, Metoda usmenog izlaganja</p>	<p>Upoznati učenike sa sadržajem ulomka, poticanje učenika na koncentrirano slušanje i primanje informacija iz teksta.</p>
Emocionalno-intelektualna stanka	<p>Učenici sređuju vlastite dojmove o pročitanoj tekstu kraćom emocionalno-intelektualnom stankom.</p>	<p>Frontalni oblik rada</p>	<p>Sređivanje i oblikovanje učeničkih dojmova o pročitanoj tekstu.</p>
Objavljivanje doživljaja i ispravljanje iskaza o doživljaju	<p>Učiteljica s učenicima komentira pročitani tekst. Svaki učenik je tekst doživio na svoj način, a učiteljica će razgovorom utvrditi kako je pojedini učenik oblikovao svoje dojmove o tekstu.</p> <p>KAKO STE DOŽIVJELI PROČITANI ULOMAK?</p> <p>JESTE LI IMALI PRILIKE ČUTI/DOŽIVJETI NEKU SLIČNU PRIČU?</p>	<p>Frontalni oblik rada</p> <p>Metoda razgovora</p> <p>Metoda slušanja</p>	<p>Uvid u prvi dojam učenika o tekstu ulomka.</p>

<p>Interpretacija (analiza) književnoga teksta</p>	<p>Vođenim pitanjima učenike se usmjerava na značenje manje poznatih riječi (<i>EKSPLOATIRATI, SALVA, STOIČKI, MANTRA</i>). Učiteljica dijeli nastavni listić na kojem se nalazi ulomak iz romana i tablica s ključnim pojmovima koje će učenici upisati tijekom i nakon interpretacije teksta. (prilog 1)</p> <p>Učiteljica će se zajedno s učenicima osvrnuti na ključne dijelove teksta unutar kojih ćemo saznati kako se likovi u ulomku ponašaju, kako u određenim situacijama postupaju te kako razgovaraju jedan s drugim.</p> <p>Vođena pitanja koja pomažu pri razumijevanju ulomka:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Koje likove upoznajemo u ulomku?</i> 2. <i>Što saznajemo iz ulomka o liku Lorene?</i> 3. <i>Što saznajemo iz ulomka o liku Mie?</i> 4. <i>U kakvim okolnostima se odvija radnja?</i> 5. <i>Pronađite dio teksta u kojem se spominje njihov odnos prije? U kakvom su odnosu bile djevojke?</i> 6. <i>Što je utjecalo na promjenu odnosa?</i> 7. <i>Kakav je položaj u društvu Lorene i Mie?</i> 8. <i>Kako se osjeća Lorena, a kako Mia prije i poslije čina šamara? Kakva su unutarnja stanja likova?</i> 9. <i>Kakav stav prema prijateljstvu zauzima Mia, a kakav Lorena?</i> 10. <i>Kakvim je stilom pisan tekst?</i> <p>Učenici ponavljaju pojmove socijalne, psihološke, etičke karakterizacije likova te motiviranost likova za određene postupke.</p> <p>Učiteljica prišvrćuje magnetom na ploču pojmove s definicijama kao podsjetnik.</p>	<p>Frontalni oblik rada Metoda razgovora Metoda slušanja</p> <p>Metoda čitanja Metoda rada na tekstu</p>	<p>Interpretirati književni tekst, upoznati učenike s manje poznatim riječima teksta, poticanje učenika na logičko razmišljanje i razumijevanje teksta.</p> <p>Ponoviti pojmove karakterizacije likova.</p> <p>SOCIJALNA KARAKTERIZACIJA karakterizacija koja određuje društveni položaj lika</p> <p>PSIHOLOŠKA KARAKTERIZACIJA govori o osjećajima lika, njegovim unutarnjim stanjima</p> <p>ETIČKA KARAKTERIZACIJA govori o odnosu lika prema drugim likovima, njegovim stavovima, ponašanju, odnosu prema ljudskim vrijednostima</p>
<p>Sinteza</p>	<p>Usustavljujemo znanje o zadanim ključnim pojmovima (etička karakterizacija, psihološka karakterizacija, socijalna karakterizacija, motiviranost postupaka lika) ispunjavanjem nastavnog listića. Učenici imaju neko vrijeme za rješavanje nastavnog listića, za to vrijeme ih učiteljica</p>	<p>Individualni oblik rada Metoda rada na tekstu Metoda čitanja Metoda pisanja</p>	<p>Usustaviti znanje o zadanim ključnim pojmovima ciljanom pronalaskom dijelova teksta u kojima se ključne</p>

<p>Stvaralački rad</p>	<p>obilazi i daje upute ako je potrebno.</p> <p>Slijedi provjera učeničkih odgovora:</p> <p>Učenicima postavljam pitanja:</p> <p><i>Gdje u tekstu uočavate citat za etičku karakterizaciju likova Lorene i Mie?</i></p> <p><i>Gdje u tekstu uočavate citat za socijalnu karakterizaciju likova Lorene i Mie?</i></p> <p><i>Gdje u tekstu uočavate citat za psihološku karakterizaciju likova Lorene i Mie?</i></p> <p><i>Koje motiviranosti likova pronalazite za njihove postupke?</i></p> <p>Učenici su u ovom dijelu usmjereni na pisanu produkciju.</p> <p>Zadatak za učenike glasi: Učenici će dobiti manje papiriće na koje će zapisivati pitanja. Zamislit će si neku osobu (može biti netko iz razreda, netko iz obitelji) koja ima neki problem. Učenici upućuju pitanje toj osobi koja ima problem. Mogućnosti su različite, npr. <i>Kako se osjećaš kada imaš neki veći/manji problem? Uspiješ li obično riješiti probleme? Imaš li često problema s nekime?</i></p> <p>Nakon što učenici zapišu pitanja na papiriće, papirići će biti pokupljeni u omanju kutijicu, pomiješani i svaki učenik će izvući jedno pitanje i odgovoriti na njega. Nakon što učenici odgovore na pitanja, neka pitanja i odgovore mogu učenici i pročitati.</p> <p>Za vrijeme učeničkih sastavljanja pitanja na papiriće, obilazim ih i pomažem pri eventualnim poteškoćama i nejasnoćama.</p>	<p>Metoda razgovora Metoda slušanja Metoda pisanja</p>	<p>odrednice spominju.</p> <p>Učenike usmjeriti na pisanu produkciju, poticanje učenika na točno formiranje riječi i rečenica.</p>
------------------------	--	--	--

DOMAĆA ZADAĆA:

Učenici će za domaću zadaću napisati pismo upućeno Loreni iz stajališta glavne junakinje Mie. Na listiću se nalazi citat kako se Mia osjeća te smjernice prema kojima će učenici napisati pismo na temelju citata i ulomka koji su upoznali na satu.

„Za Miu je prijateljstvo bilo nešto lijepo, iskreno, obojano ružičastom bojom, kasnije je to isto postalo sivo nebo premreženo oblacima iz kojih u svakom trenutku može pljusnuti kiša, ali kiša suza.“

Neke smjernice pisanja:

Kako se obratiti Loreni nakon svega? Opisati Mijine osjećaje! Što je Mia očekivala od prijateljstva? Kako je Mia doživljavala najbolje prijateljstvo, a kako Lorena? Koje vrijednosti su porušene?

LITERATURA

8. Bežen, A. (2008). *Metodika-znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Zagreb: Profil
9. Bežen, A., Budinski, V., Kolar Billege, M. (2012). *Što, zašto, kako u poučavanju hrvatskoga jezika*. Zagreb: Profil
10. Guljašević, I. (2013). *Moja slavna prijateljica*. Zagreb: Igubuka d.o.o.
11. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. (2013). *Hrvatski pravopis*. Zagreb.
12. MZOS. (2013). *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb.

PRILOZI PRIPREME

Prilog 1

Ulomak iz romana *Moja slavna prijateljica*; Ivana Guljašević

Nakon što je probio novo korito, moj život je polagano tekao svojim tokom. Kao potočić. U nekom mirnom i pitomom kraju. Lorena je i dalje dosta putovala, ali manje nego prijašnji mjesec. Nije htjela previše zaostati u školi, a njezin tata menadžer, smatrao je da je ne treba previše i prečesto eksploatirati da ne dosadi publici. „Umjerenost je tajna uspjeha“, govorio je. Ona je u našoj školi ipak i dalje bila najveća zvijezda svih vremena, a ja sam se naučila držati po strani dok je ona u centru zbivanja. Bila sam tu kao tiha podrška. I kao prijateljica. Prijateljica s kojom i dalje može biti samo ona, Lorena, a ne Lorena-teen zvijezda. I sve je bilo super i za pet dok jednog jutra Lorena nije u školu donijela časopis Teensovci u kojem je dala intervju. Nije to bio njezin prvi intervju u novinama, ali je bio najopsežniji. Njezine fotke i tekst prostirali su se na pet strana, a bila je i na naslovnici. A kako je to bio jedan od najprodavanijih časopisa za tinejdžere, takav veliki intervju, plus naslovnica, bila je velika stvar. I nije Lorena bila jedina koja je donijela časopis u školu. Jer, kao što rekoh, bio je prilično popularan. „Evo me!“, viknula je držeći ga visoko iznad glave. Lorena na naslovnici ljupko je gledala na razdragani razred, a Lorena ispod naslovnice blistala je od ponosa. Svi smo se sjatili oko nje, a Klara je naglas čitala pitanja i Lorenine odgovore. I jedno i drugo izazivalo je salve odobravanja, smijeha, zadirkivanja Lorene (zadirkivanje joj nije bilo baš po volji, ali bi stoički istrpjela) i divljenja. A onda je Klara počela čitati izdvojeni stupac pod naslovom *Mojih deset naj*. Već kod prvog naj sam osjetila vrućinu u licu i ušima, a kod zadnjeg naj u nogama sam osjetila hladne trnce, a srce mi se stisnulo.

Naime, Loreninih *deset naj* zvučali su ovako: 1.najdraži film: Casablanca, 2.boja:crvena, 3. pjesma: James Blunt; sve, 4.hrana: kamenice i čokolada, 5. piće: šampanjac, 6. doba dana: jutro, 7. najdraži komad odjeće: pidžama, 8. godišnje doba: proljeće, 9. prijevozno sredstvo: zrakoplov, 10.knjiga: Sumrak saga.

To su, bez imalo sumnje, bili MOJIH deset naj! Mojih deset naj! MOJIH DESET NAJ! Mojih deset naj koje sam imala ispisano u bilježnici za kul i bitne stvari. „To je mojih deset naj!“, šaptala sam kroz bubanje u ušima dok sam hvatala zrak. „To je mojih deset naj!“, vrištalo mi je u glavi, a izgleda da nije vrištalo samo u mojoj glavi. Izgleda...O ne! Izgleda da sam to vrisnula glasno. Svi su se okrenuli prema meni. I stajali buljeći u mene u tišini. U onoj nelijepoj tišini. Napetaj i prijetećoj. Tišini iz koje sam se mogla izvući da sam...Ne znam, da sam rekla da sam se šalila, hahaha. Ali nisam to rekla. Umjesto toga, prvi put nisam pribjegla svojoj omiljenoj reakciji i nisam se povukla i ignorirala činjenicu da je Lorena bezočno i bezobzirno i bezobrazno i sigurno s još nekim bez, UZELA MOJIH DESET NAJ. Mojih. Imala je sve. Slavu, popularnost, uspjeh, naslovnicu, intervju...Imala je sve i onda je uzela mojih deset naj koje sam ja smislila i imala u pričuvi ako slučajno ikad itko poželi intervjuirati MENE. Uzela ih je, a nije me čak ni pitala smije li. Nije mi to ni spomenula. I sve je bila laž. Sve njezino ponašanje bila je jedna velika, ružna laž. „To je MOJIH deset naj!“, ponovila sam. Tiše, ali i upornije. Bez mogućnosti uzmaka. „Ukrala je mojih deset naj.“ „Začepi!“, dreknula je Lorena na mene. „Zašto si uzela mojih deset naj? Zar nemaš svoje? Mogla si...“, govorila sam kao navijena. Nisam primijetila da su se svi polako povukli od mene i približili Loreni. Nisam primijetila da me gledaju... kao da lažem. Ali Lorena je sve to primijetila. „Ne laži! Stvarno si jedna. Zavidna i jedna. Jadnice jedna. Ja...“, zaprepašteno je zašutjela jer sam joj ja... U stvari, ne ja, nego moj dlan, opalio joj je šamar. U tom trenutku je ušla nastavnica i tišina se pretvorila u buku i kaos. A ja sam bila svjesna samo svog srca koje je udaralo i Lorene koja me gledala s prezirom u očima i s pobjedničkim osmijehom na licu. Ona buka i kaos nisu išli meni u prilog. „Uzela je mojih deset naj“, ponavljala sam kao mantru. Kao da su to jedine riječi koje još znam izgovoriti. „Luzerice“, tiho je promrsila Lorena, a ja sam istovremeno osjetila snažan pritisak na nadlaktici. Nastavnica me, ne baš nježno, vukla prema hodniku. Nisam se opirala. Jedva sam imala snage disati. Osjećala sam se kao krpna lutka. Bez misli, bez osjećaja, bez snage.

Nastavni listić:

Moja slavna prijateljica
Ivana Guljašević

GLAVNI LIKOVI	LORENA	MIA
ETIČKA KARAKTERIZACIJA LIKA		
PSIHOLOŠKA KARAKTERIZACIJA LIKA		
SOCIJALNA KARAKTERIZACIJA LIKA		
MOTIVIRANOST POSTUPAKA LIKA		

PRILOG 4.

Anketni upitnik za učenike

Razred: _____

ZAOKRUŽI: dječak djevojčica

U tablici je nekoliko rečenica. Odredi koliko se slažeš s njima. Za svaku rečenicu zaokruži samo jedan odgovor.

	Potpuno se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Ne mogu se odlučiti	Uglavnom se slažem	Potpuno se slažem
1. Volim Hrvatski jezik kao nastavni predmet.	1	2	3	4	5
2. Volim kada na satu Hrvatskoga jezika učimo sadržaj iz područja jezika: gramatiku i pravopis.	1	2	3	4	5
3. Volim čitati književna djela na satima Hrvatskoga jezika.	1	2	3	4	5
4. Na satima književnosti volim interpretirati književno djelo.	1	2	3	4	5
5. Na satima književnosti dozvoljeno mi je iskreno izražavanje doživljaja.	1	2	3	4	5

*U sljedećim rečenicama odredi tvrdnju koja se odnosi na **današnji sat književnosti**. Za svaku rečenicu zaokruži samo jedan odgovor.*

1. Na današnjem satu književnosti smo okarakterizirali glavne junakinje romana.

DA

NE

2. Na današnjem satu književnosti osjećao/osjećala sam se uspješno.

DA

NE

3. Na današnjem satu književnosti smo uglavnom odgovarali na postavljena pitanja.

DA NE

4. Na današnjem satu književnosti smo različitim načinima interpretirali književno djelo.

DA NE

5. Na današnjem satu književnosti sam aktivno sudjelovao/sudjelovala u iznošenju misli.

POTPUNO SE NE SLAŽEM UGLAVNOM SE NE SLAŽEM NE
MOGU SE ODLUČITI UGLAVNOM SE SLAŽEM POTPUNO SE
SLAŽEM

6. Mislim da sam uspio/uspjela se uživjeti u glavne likove: „kao da sam ja taj lik“.

DA NE

7. U potpunosti razumijem postupke glavnog lika Mie.

DA NE

8. U potpunosti razumijem postupke glavnog lika Lorene.

DA NE

9. Smatram da je Mia brzopleto i bez razloga nasilno postupila prema Loreni.

DA NE

10. Na današnjem satu iznosio/iznosila sam svoje misli i osjećaje o prijateljstvu.

DA NE

11. Hoćeš li posuditi i pročitati roman „Moja slavna prijateljica“?

DA NE

Opiši u nekoliko rečenica:

Što ti se posebno svidjelo na današnjem satu književnosti?

Što si korisno naučio/naučila?

Popis priloga

Prilog 1. Izjava o suglasnosti roditelja	54
Prilog 2. Priprema za izvođenje procesne drame	55
Prilog 3. Priprema za izvođenje nastavnog sata hrvatskoga jezika.....	66
Prilog 4. Anketni upitnik za učenike.....	74

Popis grafikona

Grafikon 1. Raspodjela ispitanika prema spolu	17
Grafikon 2. Raspodjela prema broju ispitanika po osnovnim školama	17
Grafikon 3. Raspodjela ispitanika prema tipu sata na kojem su sudjelovali.....	18

Popis tablica

Tablica 1. Stav ispitanika koliko vole sadržaje iz područja jezika: gramatika i pravopis.....	31
Tablica 2. Stav ispitanika koliko vole čitati književna djela na satima hrvatskoga jezika ...	32
Tablica 3. Stav o zadovoljstvu ispitanika koliko im je dozvoljeno iskreno izražavanje doživljaja.. ..	33
Tablica 4. Procjena ispitanika o postignutim obrazovnim postignućima na oba tipa sata književnosti.....	33
Tablica 5. Procjena ispitanika o osjećaju uspješnosti na oba tipa sata književnosti	34
Tablica 6. Procjena ispitanika o aktivnom iznošenju misli na oba tipa sata književnosti....	36
Tablica 7. Procjena ispitanika o uspješnosti uživljanja u glavne likove na oba tipa sata književnosti	37
Tablica 8. Procjena ispitanika o potpunom razumijevanju postupaka glavnog lika na satu interpretacije književnog djela upotrebom procesne drame.....	39
Tablica 9. Procjena ispitanika o posudbi i čitanju romana „Moja slavna prijateljica“	40

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI DIPLOMSKOGA RADA

Izjavljujem da sam ja, Sanja, studentica integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog Učiteljskog studija Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, ovaj diplomski rad na temu *Interpretacija književnog djela upotrebom procesne drame* izradila samostalno, koristeći se vlastitim znanjem i navedenom literaturom.

Potpis pristupnika

